

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ, ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Η σχολική βία και ο εκφοβισμός είναι πολυδιάστατα κοινωνικά φαινόμενα που απασχολούν τη διεθνή, ευρωπαϊκή και εθνική κοινότητα. Υπάρχει συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο στην Ευρώπη που ορίζει τα δικαιώματα του παιδιού και ήδη εφαρμόζονται προγράμματα για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού στον ενδοσχολικό και εξωσχολικό χώρο. Σκοπός αυτού του κεφαλαίου είναι να παρουσιάσει τις διεθνείς συμβάσεις, το ευρωπαϊκό και εθνικό πλαίσιο για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού, καθώς και τα μέτρα που λαμβάνονται για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού, ορίζοντας τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών.

Σκοπός

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη αυτού του κεφαλαίου, θα είστε σε θέση να:

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

- Αναγνωρίζετε τα δικαιώματα του παιδιού και να τα ονομάζετε
- Γνωρίζετε τί προβλέπουν οι διεθνείς συμβάσεις για τα δικαιώματα του παιδιού και την προστασία τους
- Γνωρίζετε τί προβλέπει το ευρωπαϊκό και το εθνικό θεσμικό πλαίσιο για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού στον ενδοσχολικό και εξωσχολικό χώρο
- Εντοπίζετε τα προβλήματα που υπάρχουν στο εθνικό θεσμικό πλαίσιο ως προς την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού
- Γνωρίζετε τα μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης της σχολικής βίας και του εκφοβισμού που ορίζει το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο

- Γνωρίζετε τις ελλείψεις που υπάρχουν στο εθνικό θεσμικό πλαίσιο και τις συστάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο ελληνικό κράτος για την πρόληψη και αντιμετώπιση των φαινομένων της σχολικής βίας και του εκφοβισμού
- Γνωρίζετε τί προτείνει ο Συνήγορος του Πολίτη και οι εγχώριες ΜΚΟ και επιτροπές για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού, την πρόληψη και αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών
- Προτείνετε μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης και να τα εφαρμόσετε.

- Δικαιώματα του παιδιού
- Διεθνείς Συμβάσεις, ευρωπαϊκό και εθνικό θεσμικό πλαίσιο, Συνήγορος του Παιδιού, ΜΚΟ
- Σχολική βία και εκφοβισμός, θυματοποίηση, θύμα, θύτης, παρατηρητής
- Μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης στον ενδοσχολικό και εξωσχολικό χώρο
- Δικαιώματα και υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών
- Σκοπός της εκπαίδευσης

Έννοιες
κλειδιά

Το κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνει δύο ενότητες. Στην πρώτη ενότητα γίνεται αναφορά στα δικαιώματα του παιδιού, το ευρωπαϊκό και εθνικό θεσμικό πλαίσιο και τον σκοπό της εκπαίδευσης. Επίσης, αναφέρονται οι ελλείψεις που παρουσιάζει το εθνικό θεσμικό πλαίσιο, οι συστάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και οι προτάσεις που έχει συντάξει ο Συνήγορος του Πολίτη, οι Επιτροπές για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού και οι ΜΚΟ σχετικά με τη σχολική βία και τον εκφοβισμό. Στη δεύτερη ενότητα γίνεται αναφορά στα μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης της σχολικής βίας και του εκφοβισμού βάσει του ευρωπαϊκού και εθνικού θεσμικού πλαισίου και στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών.

Εισαγωγικές
Παρατηρήσεις

Ενότητα 4.1

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ: ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ, ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΑΙ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα δικαιώματα του παιδιού σύμφωνα με τις Διεθνείς Συμβάσεις, το ευρωπαϊκό και εθνικό θεσμικό πλαίσιο.

Σκοπός

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει αυτήν την ενότητα, θα είστε σε θέση να:

**Προσδοκώμενα
αποτελέσματα**

- Κατανοείτε και αναγνωρίζετε τα δικαιώματα του παιδιού
- Γνωρίζετε τί προβλέπουν οι Διεθνείς Συμβάσεις, το ευρωπαϊκό και εθνικό θεσμικό πλαίσιο για τα δικαιώματα του παιδιού
- Γνωρίζετε τις ενέργειες του Συνηγόρου του Παιδιού, των ΜΚΟ, των Επιτροπών και των προγραμμάτων για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού ενάντια στη βία και τον σχολικό εκφοβισμό.

- σχολικός εκφοβισμός
- βία
- θυματοποίηση
- θύτης, θύμα
- λεκτικός και ηλεκτρονικός εκφοβισμός
- Δικαιώματα του παιδιού
- Διεθνής Σύμβαση του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του παιδιού
- Ειδική Επιτροπή για τα δικαιώματα του Παιδιού
- Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- Συμβούλιο της Ευρώπης
- Δημοκρατική Διακυβέρνηση των Σχολείων
- Building a Europe for and with children'
- Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου (Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.)
- Δίκτυο κατά της βίας στο σχολείο
- Συνήγορος του Πολίτη, Συνήγορος του Παιδιού
- Σχολικοί Κανονισμοί και Δημοκρατική Διοίκηση στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση
- Εθνικό Σχέδιο Δράσης
- ΜΚΟ

**Έννοιες
κλειδιά**

Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει τέσσερις υποενότητες. Στην πρώτη υποενότητα αναφέρονται τα δικαιώματα του παιδιού σύμφωνα με τις διεθνείς συμβάσεις. Στη δεύτερη γίνεται αναφορά στις δράσεις και πολιτικές του Συμβουλίου της Ευρώπης. Στην τρίτη υποενότητα παρουσιάζεται το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο και στην τέταρτη το εθνικό θεσμικό πλαίσιο, δράσεις και προγράμματα του Συνηγόρου του Παιδιού και άλλων φορέων που έχουν ως σκοπό την προστασία του παιδιού από τη βία και τον ενδοσχολικό και εξωσχολικό εκφοβισμό.

**Εισαγωγικές
Παρατηρήσεις**

Εισαγωγή

Ο **σχολικός εκφοβισμός και η βία** μεταξύ των μαθητών αναγνωρίζονται ως κοινωνικά προβλήματα και η έκτασή τους αρχίζει ήδη να λαμβάνει ανησυχητικές διαστάσεις στα σχολεία, έχουν σοβαρές επιπτώσεις στην ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού και του εφήβου, αλλά επιφέρουν και επιπτώσεις στη διαδικασία της μάθησης (Smith et al., 2004· Georgiou & Stavrinides, 2008· Stavrinidis et al., 2010). Ο όρος «εκφοβισμός και βία στα σχολεία» (**school bullying**) και ο όρος «**θυματοποίηση**» (**victimization**) χρησιμοποιούνται ευρέως για την περιγραφή καταστάσεων στις οποίες ασκείται εσκεμμένη, συστηματική και κατ' επανάληψη βία και επιθετική συμπεριφορά χωρίς να εμφανίζεται συγκεκριμένος λόγος πρόκλησης από μαθητές προς τους συμμαθητές τους, με σκοπό την επιβολή, την καταδυνάστευση και την πρόκληση ψυχικού και σωματικού πόνου μέσα και έξω από τον σχολικό χώρο (Pateraki & Houndoumadi, 2001). Περικλείονται επίσης και ο **λεκτικός και ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός (cyber-bullying)** με τη χρησιμοποίηση υβριστικών και απειλητικών εκφράσεων και μηνυμάτων που έχουν ως σκοπό την άσκηση ψυχολογικής βίας από μαθητές προς συμμαθητές, έτσι ώστε οι μαθητές – δέκτες αυτής της κατάστασης να αισθάνονται φόβο και να απομονώνονται κοινωνικά, εξαιτίας των συμμαθητών τους που προσπαθούν να τους εκφοβίσουν, δημιουργώντας κλίμα αντιπάθειας με τη χρήση κακόβουλων φημών και ψευδών στοιχείων προς αυτούς.

Ο εκφοβισμός και η βία στον σχολικό χώρο είναι **ατομικό φαινόμενο**, όταν εμφανίζεται μόνο ανάμεσα στο θύμα και τον θύτη, αλλά λαμβάνει και τη μορφή **ομαδικού φαινομένου**, όταν συμμετέχουν σε αυτό περισσότερα άτομα ή παρευρίσκονται κατά την εμφάνιση του ως **απλοί παρατηρητές (bystanders)**. Ο όρος σχολικός εκφοβισμός και άσκηση βίας στο σχολείο συμπεριλαμβάνει και αυτούς τους παρατηρητές, δίχως να υπονοείται μετατόπιση ευθυνών στο θύμα και στους παρατηρητές, αλλά με αυτόν τον τρόπο τονίζεται περισσότερο ότι αυτό το φαινόμενο είναι πολυδιάστατο, διαθέτει δυναμική μορφή, είναι φαινόμενο κοινωνικής παθογένειας και εμπλέκει όλο το σχολείο ως οργανισμό και δεν αφορά μόνο στα δύο άτομα, τον θύτη και το θύμα.

4.1.1. Τα παιδιά ως φορείς δικαιωμάτων – Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Τα παιδιά τυγχάνουν ειδικής μεταχείρισης και προστασίας, διότι λόγω του νεαρού της ηλικίας τους χρειάζονται φροντίδα και επιμέλεια από τους ενήλικους και από την πολιτεία.

Το 1924 από την Κοινωνία των Εθνών υιοθετήθηκε η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού, γνωστή και ως Διακήρυξη της Γενεύης, η οποία αφορούσε στην προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των παιδιών. Το 1946 ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησε μια ελαφρώς αναθεωρημένη έκδοση της Διακήρυξης, ενώ το 1959 (20 Νοεμβρίου) η Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησε τη δική της Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού.

Στις 20 Νοεμβρίου 1989 η Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών ψήφισε ομόφωνα τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Σύμφωνα με τη **Διεθνή Σύμβαση** (www.0-18.gr/gia-megaloyw/dsdp) ως παιδί θεωρείται κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός κι αν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα σε κάθε χώρα νομοθεσία. Η ανηλικότητα απολαμβάνει ειδικής προστασίας από τον νομοθέτη και από τους ισχύοντες κοινωνικούς κανόνες, επειδή ακριβώς αποτελεί μία περίοδο της ζωής που το άτομο δεν έχει διαμορφώσει ακόμη με επάρκεια την προσωπικότητά του, επομένως είναι ευάλωτο και δέχεται με εύκολο τρόπο επιρροές, ιδιαίτερα από τις ενέργειες των ενηλίκων με τους οποίους συναναστρέφεται και είναι επιρρεπές σε επιδράσεις από τις κοινωνικές του συναναστροφές.

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού τέθηκε σε ισχύ στις 2 Σεπτεμβρίου του 1990. Μέχρι σήμερα έχει κυρωθεί από 193 χώρες. Στην Ελλάδα κυρώθηκε στις 2 Δεκεμβρίου του 1992 με τον νόμο 2101/92. Περιλαμβάνει τρεις κατηγορίες δικαιωμάτων:

- Την προστασία από κάθε μορφής κακοποίηση, εκμετάλλευση, διάκριση, ρατσισμό και άλλες καταστάσεις που απειλούν τα δικαιώματα του παιδιού
- Τις παροχές όπως είναι το δικαίωμα στην εκπαίδευση, στην υγεία, στην πρόνοια, στην ψυχαγωγία
- Τη συμμετοχή, όπως είναι το δικαίωμα στην έκφραση της γνώμης, στην πληροφόρηση, στον ελεύθερο χρόνο

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού δέσμευσε τις κυβερνήσεις των χωρών να λαμβάνουν κάθε φορά όλα τα απαραίτητα μέτρα για τη θεμελίωση και την προάσπιση των δικαιωμάτων αυτών. Σύμφωνα με αυτή τα παιδιά θεωρούνται υποκείμενα δικαιωμάτων και πρέπει να εξετάζονται με ιδιαίτερη προσοχή όλες οι διαστάσεις των

δικαιωμάτων τους υπό το πρίσμα του απόλυτου συμφέροντος τους κατά τη λήψη αποφάσεων που τα αφορούν.

Βασικός στόχος είναι η λήψη μέτρων για την ελεύθερη έκφραση της προσωπικότητας τους και των απόψεων τους και το δικαίωμα της συμμετοχής τους στη διαμόρφωση της κοινωνικής τους πραγματικότητας. Η Σύμβαση καθιερώνει έναν τρόπο σύνθετο σύμφωνα με τον οποίο πρέπει να αντιμετωπίζονται οι ανάγκες των παιδιών, συνδυάζοντας τα μέτρα φροντίδας και προστασίας με τα μέτρα αναγνώρισης και ενίσχυσης του δικαιώματος τους ως προς την ελεύθερη έκφραση της προσωπικότητας τους και των προσωπικών τους απόψεων και ως προς το δικαίωμα της συμμετοχής τους στη διαμόρφωση της κοινωνικής πραγματικότητας.

Η Σύμβαση, μεταξύ άλλων, καθιερώνει (στο άρθρο 19) την υποχρέωση των κρατών μελών που την έχουν επικυρώσει για τη λήψη «όλων των αναγκαίων νομοθετικών, διοικητικών, κοινωνικών και εκπαιδευτικών μέτρων, προκειμένου να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή βίας, προσβολής ή βιαιοπραγιών σωματικών ή

πνευματικών, εγκατάλειψης ή παραμέλησης, κακής μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας, κατά το χρόνο που βρίσκεται υπό την επιμέλεια των γονέων του ή του ενός από τους δύο, του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου στο οποίο το έχουν εμπιστευθεί.»

Στο άρθρο 3 παρ.1 αναφέρεται ότι «σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη το συμφέρον του παιδιού». Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ.2 «τα συμβαλλόμενα κράτη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν στο παιδί την αναγκαία για την ευημερία

του προστασία και φροντίδα, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων του, των επιτρόπων του ή των άλλων προσώπων που είναι νόμιμα υπεύθυνα

γι' αυτό και παίρνουν για τον σκοπό αυτόν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα».

Στο άρθρο 6 παρ.2 αναφέρεται ότι «τα συμβαλλόμενα κράτη εξασφαλίζουν, στο μέτρο του δυνατού, την επιβίωση και την ανάπτυξη του παιδιού». Σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ.1, «τα συμβαλλόμενα κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης

έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του και με τον βαθμό ωριμότητάς του». Στο άρθρο 12.2 αναφέρεται ότι «για τον σκοπό

αυτόν θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα, είτε μέσω ενός εκπροσώπου, ή ενός αρμόδιου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας». Σύμφωνα με το άρθρο 13 «το παιδί έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία αναζήτησης, λήψης και διάδοσης πληροφοριών και ιδεών οποιοδήποτε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, υπό μορφή προφορική, γραπτή, ή τυπωμένη, ή καλλιτεχνική, ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο της επιλογής του».

Στο άρθρο 14 παρ. 1 και 14 παρ.2 αναφέρεται ότι «τα συμβαλλόμενα κράτη σέβονται το δικαίωμα του παιδιού για ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας. Σέβονται το δικαίωμα και το καθήκον των γονέων ή, κατά περίπτωση, των νόμιμων εκπροσώπων του παιδιού να το καθοδηγούν στην άσκηση του

παραπάνω δικαιώματος κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του».

Στο άρθρο 16 παρ.1 και 16 παρ.2 αναφέρεται ότι «κανένα παιδί δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αυθαίρετης ή παράνομης επέμβασης στην ιδιωτική του ζωή, στην οικογένεια του, στην κατοικία του ή στην αλληλογραφία του, ούτε παράνομων προσβολών της τιμής και της υπόληψης του. Το παιδί δικαιούται να προστατεύεται από το νόμο έναντι τέτοιων επεμβάσεων ή προσβολών».

Για την προάσπιση των δικαιωμάτων των παιδιών απαιτείται η έγκαιρη πρόληψη των φαινομένων βίας και επιθετικότητας μεταξύ των συνομηλίκων. Χρειάζεται προσέγγιση του φαινομένου της βίας και της επιθετικότητας μεταξύ των συνομηλίκων

υπό την οπτική των δικαιωμάτων του παιδιού και γι' αυτόν τον λόγο πρέπει να γίνουν κατανοητοί οι παράγοντες που οδηγούν τα παιδιά σε τέτοιου είδους συμπεριφορές, προκειμένου να συσχετισθούν με κατάλληλο τρόπο με τα αναγκαία μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την έγκαιρη πρόληψη των φαινομένων βίας και επιθετικότητας μεταξύ των συνομηλίκων.

Στο άρθρο 19 παρ.1 και 19 παρ.2 δηλώνεται ότι «τα συμβαλλόμενα κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα, προκειμένου να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή βίας, προσβολής ή βιαιοπραγιών σωματικών ή πνευματικών, εγκατάλειψης ή παραμέλησης, κακής μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής βίας, κατά το χρόνο που βρίσκεται υπό την επιμέλεια των γονέων

του ή του ενός από τους δύο, του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου στο οποίο το έχουν εμπιστευθεί. Αυτά τα προστατευτικά μέτρα θα πρέπει να περιλαμβάνουν, όπου χρειάζεται, αποτελεσματικές διαδικασίες για την εκπόνηση κοινωνικών προγραμμάτων, που θα αποσκοπούν στην παροχή της απαραίτητης υποστήριξης στο παιδί και σε αυτούς που οι οποίοι έχουν την επιμέλεια του, καθώς και για άλλες μορφές πρόνοιας και για το χαρακτηρισμό, την αναφορά, την παραπομπή, την ανάκριση, την περίθαλψη και την παρακολούθηση της εξέλιξης τους στις περιπτώσεις κακής μεταχείρισης του παιδιού που περιγράφονται πιο πάνω, και, που χρειάζεται, για διαδικασίες δικαστικής παρέμβασης».

Επομένως, σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού, το κάθε παιδί πρέπει να απολαμβάνει την προστασία των δικαιωμάτων του για τη σωστή σωματική, ψυχική και πνευματική του ανάπτυξη. Και σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να υποπίπτει σε καταστάσεις που απειλούν την σωματική, ψυχική και πνευματική του ακεραιότητα.

Ο ρόλος των θεσμών κοινωνικοποίησης, κυρίως της οικογένειας και του σχολείου, που με τη συμβολή τους ουσιαστικά αναλαμβάνουν την πολυεπίπεδη μετάδοση, εμπέδωση, πραγμάτωση και διαφύλαξη των δικαιωμάτων του παιδιού καθίσταται πολύ σημαντικός μέσα σε αυτό το πλαίσιο. Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να λαμβάνουν προστασία από κάθε μορφής βία και αυτό το δικαίωμα τους είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τα δικαιώματα τους στη φροντίδα, στην ψυχοσωματική τους ανάπτυξη, στην υγεία, στην καλλιέργεια των ικανοτήτων και δεξιοτήτων τους, στην εκπαίδευση, στην ελεύθερη έκφραση των

απόψεων τους, στην ενημέρωση, στην ψυχαγωγία, στη συμμετοχή τους στο κοινωνικό σύνολο και στα κοινωνικά δρώμενα, στο δικαίωμα τους για διαφορετικότητα και στην προστασία τους από κάθε είδους διάκριση.

Δραστηριότητα 1 / Κεφάλαιο 4 (συνεργατική)

Προαιρετικά, μέσω του αντίστοιχου θέματος στην ομάδα συζητήσεων (forum)

Αφού μελετήσετε τα δικαιώματα των παιδιών, έτσι όπως ορίζονται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού του ΟΗΕ, λάβετε υπόψη σας την παρακάτω μελέτη περίπτωσης και καταγράψτε, προαιρετικά, στο αντίστοιχο θέμα του forum της ομάδας σας ποια δικαιώματα του παιδιού παραβιάζονται στον σχολικό χώρο. Στη συνέχεια συγκρίνετε τις λίστες σας και αποφασίστε από κοινού δημιουργώντας μία νέα λίστα των δικαιωμάτων που παραβιάζονται.

Μελέτη περίπτωσης

Ηλεκτρονική πηγή:

http://iamnotscared.pixel-online.org/case_studies_scheda.php?id_doc=960&doc_lang=&part_id=&qst03=&qst04

ΤΙΤΛΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

«Οι άντρες έτσι καθαρίζουν»

ΣΕΝΑΡΙΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Άμεσος εκφοβισμός

ΑΙΤΙΕΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Όχι συγκεκριμένες

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Δύο μαθητές, ο Α. και ο Κ. φοιτούν στη Β΄ τάξη ενός ΕΠΑΛ. Είναι και οι δύο 17 ετών και ακολουθούν την ίδια ειδικότητα. Δεν κάνουν παρέα μεταξύ τους ούτε εντός ούτε εκτός σχολείου. Ένα πρωί στην είσοδο του σχολείου, λίγο πριν χτυπήσει το κουδούνι, ο Κ. μόλις βλέπει τον Α. στον χώρο του σχολείου, του επιτίθεται και τον χτυπά άσχημα στο πρόσωπο με αιχμηρό αντικείμενο, μάλλον σιδηρογροθιά, την οποία, όμως, κανείς δεν μπόρεσε να διακρίνει καθαρά. Ο Α. δεν προλαβαίνει να αντιδράσει, τραυματίζεται και μεταφέρεται στο νοσοκομείο από έναν καθηγητή. Εκεί παρέμεινε όλη την ημέρα. Οι γιατροί έραψαν το τραύμα του πάνω από το μάτι του και έκριναν απαραίτητο να τον υποβάλουν σε εξετάσεις, για να διαπιστώσουν αν υπήρχε κάποια εγκεφαλική διάσειση, αφού ο ίδιος αισθανόταν ζάλη. Τα ευρήματα ήταν αρνητικά και έτσι ο μαθητής το

απόγευμα πήρε εξιτήριο. Ο Κ. μετά το συμβάν έφυγε από το σχολείο και δεν εμφανίστηκε εκείνη την ημέρα.

Ο Α. ήταν ένας μέτριος μαθητής, αγαπητός στους συμμαθητές τους, συμπαθής στους καθηγητές του, δεν δημιουργούσε προβλήματα στο σχολείο, δεν σημείωνε απουσίες, ήταν το μεγαλύτερο παιδί μιας τετραμελούς οικογένειας Ελλήνων βιοπαλαιστών. Ο πατέρας του ήταν οικοδόμος και η μητέρα του καθαρίστρια στο νοσοκομείο.

Ο Κ. ήταν αδιάφορος για το σχολείο, με χαμηλή επίδοση και πολλές απουσίες, συναναστρεφόταν με ελάχιστους συμμαθητές του και ήταν το τρίτο και μικρότερο παιδί μιας πενταμελούς οικογένειας Αλβανών βιοπαλαιστών, οι οποίοι ήρθαν στην Ελλάδα όταν ο Κ. ήταν δέκα ετών.

Το περιστατικό άφησε άναυδους τους μαθητές του σχολείου και τους καθηγητές, διότι κανείς δεν μπορούσε να εξηγήσει τη συμπεριφορά του Κ. Δεν υπήρχε προηγούμενο δείγμα μιας προβληματικής σχέσης μεταξύ τους. Ο διευθυντής του σχολείου κάλεσε τους μαθητές αυτόπτες μάρτυρες του περιστατικού, προκειμένου να του εκθέσουν τα γεγονότα και την προσωπική τους εκτίμηση. Εκτός από την περιγραφή του γεγονότος, κανείς δεν εξέφρασε ούτε υποψία για την αιτία του. Επίσης, κάλεσε τους γονείς των Α. και Κ., αλλά κανείς εκείνη την ημέρα δεν εμφανίστηκε. Ενημέρωσε και το Συμβουλευτικό Σταθμό Νέων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, ώστε να συνεργαστούν για την αντιμετώπιση της κατάστασης.

Την επόμενη ημέρα, ο Α. πήγε στο σχολείο συνοδευόμενος από τους γονείς του και ο Κ. πήγε στο σχολείο χωρίς να εμφανιστεί καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας κανένας από τους γονείς του, παρότι είχε ειδοποιηθεί η μητέρα του και διαβεβαίωσε τον διευθυντή ότι θα περάσει. Κατά τη συνάντηση με τον διευθυντή και παρουσία ενός μέλους του Συμβουλευτικού Σταθμού Νέων, ο Α. επέμενε ότι ο λόγος για τον οποίο έγινε θύμα της βίαιης συμπεριφοράς του Κ. ήταν προσωπικός, δεν αφορούσε το σχολείο και ζητούσε να μη δοθεί καμιά συνέχεια. Οι γονείς του ζητούσαν την παραδειγματική του τιμωρία από το σχολείο και τα στοιχεία του Κ. για να υποβάλουν μήνυση, παρά την αντίδραση του Α., ενώ επέμεναν ότι το παιδί τους δεν τους αποκαλύπτει τον λόγο του ξυλοδαμού. Ο Κ. αποκάλυψε ότι ο Α. ήθελε να συνάψει σχέσεις με μια κοπέλα που διεκδικούσε και ο Κ. και ότι τον είχε προειδοποιήσει και απειλήσει πολλές φορές πως, αν τολμούσε να βγει μαζί της, θα το μετάνιωνε. Εκείνος τον αγνόησε και την προηγούμενη μέρα συναντήθηκε με την κοπέλα. Η στάση του Κ. ήταν μάλλον προκλητική. Έλεγε συνεχώς τα εξής: «Γιατί κάνουμε θέμα δυο-τρία μπουκέτα (γροθιές);» «Οι άντρες έτσι καθαρίζουν». «Τον είχα προειδοποιήσει και δεν γινόταν να φανώ κότα». «Τιμωρήστε με, δε με νοιάζει, δε μετανιώνω για τίποτα».

Ο Α. μετά την αποκάλυψη του Κ. παραδέχθηκε ότι η αιτία ήταν αυτή και ότι δεχόταν απειλές για ένα μεγάλο διάστημα από τον Κ. στο κινητό του τηλέφωνο, αλλά δεν έδινε σημασία.

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ

Συνεδρίασε ο σύλλογος των διδασκόντων, ο οποίος αποφάσισε να τιμωρηθεί ο μαθητής με μία εβδομάδα αποβολή. Μια ποινή που θα τον ανάγκαζε να σταματήσει το σχολείο, αφού οι απουσίες του ήταν ήδη αρκετές και με την ποινή αυτή θα υπερέβαινε το όριο. Ο Κ. μετά την ανακοίνωση της ποινής δεν ξαναπήγε στο σχολείο.

Το μέλος του Συμβουλευτικού Σταθμού επέμενε στην ανάγκη επικοινωνίας με τους γονείς του Κ. οι οποίοι δεν εμφανίστηκαν στο σχολείο. Μια εβδομάδα μετά τις επίμονες προσπάθειες για επικοινωνία με τη μητέρα, εκείνη επισκέφθηκε τα γραφεία του Συμβουλευτικού Σταθμού. Κατά την πρώτη συνάντηση με τη μητέρα αποκαλύφθηκε ένα άκρως προβληματικό οικογενειακό περιβάλλον. Ο πατέρας, μέθυσος και υποαπασχολούμενος σε προσωρινές δουλειές, από τις οποίες απολυόταν εξ αιτίας της βίαιης συμπεριφοράς του, ξυλοκοπούσε συστηματικά τη γυναίκα του και τα παιδιά του κυρίως για να τους αποσπάσει χρήματα. Κατά τις επόμενες συνεδρίες η μητέρα πείστηκε ότι, υπομένοντας αυτή τη συμπεριφορά, βλάπτει όχι μόνο τον εαυτό της, αλλά και τα παιδιά της, κατέφυγε σε κοινωνικές υπηρεσίες, όπου αναζήτησε βοήθεια. Με τη βοήθεια των υπηρεσιών, ο πατέρας απομακρύνθηκε από το σπίτι, ο Κ. βρήκε μια προσωρινή δουλειά ως την επόμενη χρονιά, όπου και συνέχισε τη φοίτησή του στο σχολείο με παράλληλη στήριξη από τον Συμβουλευτικό Σταθμό Νέων.

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Το περιστατικό ήταν αρκετά βίαιο και η σχολική κοινότητα αρχικά «πάγωσε» από τη συμπεριφορά του θύτη και την αγριότητά του. Από τον χειρισμό, όμως, του συμβάντος από τον διευθυντή και τον Συμβουλευτικό Σταθμό Νέων, το μήνυμα που δόθηκε στη σχολική κοινότητα είναι ότι η μεθοδευμένη και δίκαιη αντιμετώπιση θα μπορούσε να λειτουργήσει παραδειγματικά απέναντι στα φαινόμενα βίας και ρατσισμού.

Η ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ

Η προσωπικότητα του θύματος δείχνει άτομο ήπιων τόνων, που δε θέλει να δώσει συνέχεια στο γεγονός, δεν επιθυμεί να αποκαλύψει τον λόγο του ξυλοδαρμού, πιθανόν και από φόβο αντιποίνων.

Η ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ- ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΟΥ ΕΚΔΗΛΩΣΑΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Ο Κ. μεγαλώνοντας σε ένα βίαιο περιβάλλον και έχοντας υποστεί κατ' επανάληψη βία από τον πατέρα του ανέπτυξε μια στρεβλή αντίληψη περί των ανθρώπινων σχέσεων και τον τρόπο επίλυσης των διαφορών μεταξύ των ανθρώπων. Η συμπεριφορά του πριν από την εκδήλωση βίας (απειλητικά μηνύματα), αλλά και μετά (δήλωνε αμετανόητος) συνιστά την έκφανση αυτής της στρέβλωσης. Με την αλλαγή του οικογενειακού πλαισίου και τις παρεμβάσεις των ειδικών ο Κ. δεν εκδήλωσε άλλη φορά τέτοια συμπεριφορά μέχρι που τελείωσε το σχολείο.

Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Οι μαθητές του σχολείου θεώρησαν πολύ βίαιο το γεγονός. Δεν μπορούσαν να το εξηγήσουν και φυσικά κατηγορήσαν τον Κ. για τη συμπεριφορά του. Θεώρησαν δίκαιη την τιμωρία του από το σχολείο και η στάση τους απέναντί του ήταν αρνητική. Δεν μπορούσαν επίσης να εξηγήσουν την παθητική συμπεριφορά του Α. την οποία θεώρησαν αξιοπρεπή, αλλά και δειλή. Όταν μετά την εξέλιξη των γεγονότων, συζήτησαν με καθηγητές τους και έμαθαν την ιστορία του Κ. έδειξαν συμπάθεια γι' αυτόν. Θεώρησαν πολύ καλή την παρέμβαση του Συμβουλευτικού σταθμού Νέων. Διερωτήθηκαν, όμως, για τον ρόλο της κοπέλας στο όλο γεγονός και τη στάση της. Πιστεύουν πως φέρει ευθύνες και αυτή.

Εξέφρασαν την άποψη πως καλό είναι ο διευθυντής του σχολείου και οι καθηγητές

πριν δώσουν μια τιμωρία να συζητήσουν με τον μαθητή, για να δουν τα βαθύτερα αίτια της συμπεριφοράς του.

Επίσης, εξέφρασαν την άποψη πως, αν υπήρχε ένας ψυχολόγος ή κοινωνικό λειτουργός στο σχολείο, θα μπορούσε να βοηθήσει πολλά παιδιά. Συζήτησαν με τον διευθυντή και τους καθηγητές τους την δυνατότητα συνεργασίας με το Τμήμα Κοινωνικών Λειτουργιών του ΤΕΙ της περιοχής τους σε αυτή την κατεύθυνση.

Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ

Οι καθηγητές αρχικά ήταν και αυτοί αρνητικοί απέναντι στον Κ. Θεώρησαν την τιμωρία που υπέβαλαν δίκαιη και δεν ασχολήθηκαν περισσότερο. Όταν πληροφορήθηκαν για την ιστορία του Κ., η άποψή τους άλλαξε, σκέφτηκαν περισσότερο ανθρώπινα γι' αυτόν και συζήτησαν το θέμα με τους άλλους μαθητές, σε μια προσπάθεια να τους ευαισθητοποιήσουν για το τί συμβαίνει γύρω τους.

Συμφώνησαν με την άποψη των μαθητών τους πως αν υπήρχε ένας ψυχολόγος ή κοινωνικός λειτουργός στο σχολείο θα μπορούσε να βοηθήσει πραγματικά. Συμφώνησαν με τους μαθητές τους για την δυνατότητα συνεργασίας με το Τμήμα Κοινωνικών Λειτουργιών του ΤΕΙ σε αυτή την κατεύθυνση.

Η ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Η στάση του διευθυντή δείχνει μια μεθοδευμένη προσπάθεια ανίχνευσης των αιτιών της συμπεριφοράς των δύο μαθητών, καθώς επίσης και διερεύνησης του οικογενειακού περιβάλλοντος. Συνεργάζεται και με τον Συμβουλευτικό Σταθμό και προκαλεί κοινή συνάντηση παιδιών, οικογενειών και ειδικού.

Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΤΩΝ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Οι γονείς του Α. ανησύχησαν πολύ για το παιδί τους και ζητούσαν την παραδειγματική του τιμωρία από το σχολείο. Ζητούσαν τα στοιχεία του Κ. για να υποβάλουν μήνυση, παρά την αντίδραση του Α. Είχαν άγχος, επειδή επέμεναν ότι το παιδί τους δεν τους αποκαλύπτει τον λόγο του ξυλοδαρμού.

Οι γονείς του Κ. δίνουν αρχικά την εντύπωση αδιάφορων γονέων. Τα πράγματα δεν είναι ακριβώς έτσι. Η οικογένεια του Κ. είναι άκρως προβληματική. Ο πατέρας, μέθυσος και ουσιαστικά άνεργος, βίαιος απέναντι σε όλους και κυρίως απέναντι στη γυναίκα του και στα παιδιά του. Η μητέρα από φόβο τα υπομένει όλα και δεν εμφανίζεται στο σχολείο. Όταν πείθεται πως με την στάση της δε βοηθά ούτε τον εαυτό της ούτε τα παιδιά της δέχθηκε βοήθεια από ειδικούς σε μια προσπάθεια να βελτιώσει τη ζωή της και τη ζωή των παιδιών της.

Η ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Σύμβουλος στο σχολείο δεν υπήρχε. Κοινωνική λειτουργός όμως, έμπειρη σε θέματα νεανικής παρενόχλησης και βίας, σχολίασε το περιστατικό ως εξής:

Η αιτιολογία της συμπεριφοράς του Κ. είναι ότι στο οικογενειακό περιβάλλον είναι ο ίδιος θύμα και μάρτυρας κακοποίησης της μητέρας από τον πατέρα, οπότε επαναλαμβάνει την παθολογική συμπεριφορά του με τον ίδιο τρόπο.

Δίνει το μήνυμα στον σχολικό χώρο (συμμαθητές και καθηγητές) ότι έχει τον έλεγχο και την κυριαρχία, δείχνει σπουδαίος, δυνατός και προσπαθεί να μεγαλώνει τη χαμηλή του αυτοεκτίμηση (έτσι καθαρίζουν οι άνδρες) και πιθανόν να μειώσει το στίγμα του ρατσισμού, λόγω καταγωγής, νομίζοντας ότι με αυτόν τον τρόπο κερδίζει τον θαυμασμό

των συνομηλίκων του.

Η προσωπικότητα του θύματος δείχνει άτομο ήπιων τόνων, που δε θέλει να δώσει συνέχεια στο γεγονός, δεν επιθυμεί να αποκαλύψει τον λόγο του ξυλοδαρμού.

Η στάση του διευθυντή δείχνει μια μεθοδευμένη προσπάθεια ανίχνευσης των αιτίων της συμπεριφοράς των δύο μαθητών, καθώς επίσης και διερεύνησης του οικογενειακού περιβάλλοντος. Συνεργάζεται και με τον Συμβουλευτικό Σταθμό και προκαλεί κοινή συνάντηση παιδιών, οικογενειών και ειδικού. Η απόφαση του συλλόγου των διδασκόντων γι' αποβολή είχε συνέπεια να χάσει το σχολικό έτος ο Κ.

Ένας σύμβουλος μέσα στο σχολείο θα μπορούσε, πέρα από τις ενέργειες που έγιναν, να κάνει εξατομικευμένη δουλειά με τον θύτη και το θύμα για την αντιμετώπιση παθολογικών στοιχείων της προσωπικότητάς τους και για πρόληψη άλλων ανεπιθύμητων ενεργειών, όπως η διακοπή της φοίτησης του Κ. Ο σύμβουλος επίσης θα μπορούσε με στοχευόμενες ενέργειες να σταματήσει το φαύλο κύκλο της βίας.

Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Δεν υπήρξε ενημέρωση των τοπικών αρχών για το περιστατικό. Ο Αντιδήμαρχος παιδείας που ενημερώθηκε αργότερα, σχολίασε τα ακόλουθα:

Η παρέμβαση του Διευθυντή θεωρώ ότι ήταν σωστή καταρχήν. Παρόλα αυτά η ποινή που ακολούθησε εκ των υστέρων από τον σύλλογο διδασκόντων, ασχέτως του γεγονότος ότι ήταν δίκαιη και όχι ιδιαίτερα αυστηρή, θα μπορούσε να αποβεί αιτία μόνιμης διακοπής της φοίτησης του συγκεκριμένου μαθητή, εκτός και αν υπήρχε συνεννόηση με τους αρμόδιους του Συμβουλευτικού Σταθμού οι οποίοι ανέλαβαν δράση στη συνέχεια.

Θεωρώ εξαιρετική την παρέμβαση του Συμβουλευτικού Σταθμού η οποία ήταν και η αιτία να δοθεί λύση στο πρόβλημα, με συνέπεια τη συνέχιση της φοίτησης του μαθητή και τη θεραπεία του οικογενειακού προβλήματος.

Στη συνέχεια πρέπει να τονιστεί η αναγκαιότητα της πρόληψης και όχι της θεραπείας ανάλογων περιστατικών. Θεωρείται απαραίτητη η συνεργασία της σχολικής κοινότητας με τις αρμόδιες υπηρεσίες του Δήμου (Αντιδημαρχία Παιδείας και Κοινωνικές υπηρεσίες), ώστε με παροχή ενημέρωσης καταρχήν και υπηρεσιών στη συνέχεια (επισκέψεις στα σχολεία, σεμινάρια εκπαιδευτικών και γονέων, δράσεις με τις οποίες συρρικνώνονται τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις) να προλαμβάνονται ανάλογα περιστατικά και όχι να θεραπεύονται μετά την εκδήλωσή τους.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το γεγονός, αρχικά, συγκλόνισε την κοινότητα του σχολείου. Έγινε, όμως, αφορμή για προβληματισμό όλων. Η παρέμβαση του διευθυντή ήταν σωστή. Η ποινή που αποδόθηκε από τον σύλλογο των διδασκόντων θα μπορούσε να αποβεί αιτία μόνιμης διακοπής της φοίτησης του συγκεκριμένου μαθητή.

Η παρέμβαση του Συμβουλευτικού Σταθμού ήταν αποτελεσματική και η αιτία να δοθεί λύση στο πρόβλημα, με συνέπεια τη συνέχιση της φοίτησης του μαθητή και τη θεραπεία του οικογενειακού προβλήματος.

Με βάση όλα τα παραπάνω πρέπει να τονιστεί η αναγκαιότητα της πρόληψης ανάλογων περιστατικών. Θεωρείται απαραίτητη η συνεργασία της σχολικής κοινότητας με τις αρμόδιες τοπικές υπηρεσίες και φορείς, ώστε με τις κατάλληλες προληπτικές ενέργειες να προλαμβάνονται ανάλογα περιστατικά.

4.1.2. Το Συμβούλιο της Ευρώπης

Το **Συμβούλιο της Ευρώπης** είναι ένας διεθνής οργανισμός στον οποίο συμμετέχουν 47 κράτη της Ευρώπης και της ανατολικής περιφέρειας της. Είναι ο παλαιότερος οργανισμός ο οποίος έχει ως σκοπό την ευρωπαϊκή ενοποίηση και δίνει ιδιαίτερη έμφαση στα νομικά πρότυπα και την προστασία των **ανθρωπίνων δικαιωμάτων**.

Χαρακτηριστικό είναι και το πρόγραμμα που ανέπτυξε το 2004 με στόχο τη δημιουργία ενός «Ευρωπαϊκού Καταστατικού Χάρτη για Δημοκρατικά Σχολεία Χωρίς Βία», που συντάχθηκε με τη συνεργασία μαθητών από 26 σχολεία 19 χωρών.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης παρήγαγε το 2006 έναν «Πρακτικό Οδηγό για την **Δημοκρατική Διακυβέρνηση των Σχολείων**» (**Democratic Governance of Schools**) (http://www.coe.int/t/dg4/education/ibp/source/Democratic_Governance_of_Schools_en.pdf) ο οποίος εσωκλείει αρχές, μεθόδους και καλές πρακτικές για την εφαρμογή των αρχών της δημοκρατίας στον χώρο του σχολείου. Σε αυτόν τονίζεται η ανάγκη της επιμόρφωσης και καθοδήγησης των εκπαιδευτικών, προκειμένου το σχολείο να δημιουργεί χώρο κατάλληλο και εποικοδομητικό για την ελεύθερη έκφραση των ιδεών των μαθητών, ως «μετόχων» της εκπαιδευτικής διαδικασίας και της υιοθέτησης στρατηγικών για την προαγωγή της συμμετοχής, της επικοινωνίας, της επίτευξης συμφωνιών, του διαλόγου, της συνεργασίας και της επίλυσης συγκρούσεων.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης παρουσίασε τη στρατηγική του το Δεκέμβριο του 2007 για την προώθηση και την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού στις **Οδηγίες για την Προώθηση και Προστασία των Δικαιωμάτων του Παιδιού (EU Guidelines for the Promotion and Protection of the Rights of the Child)**

(http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/human_rights_in_third_countries/133604_en.htm) και ανακοίνωσε την ανάγκη για την καλύτερη κατανόηση των δικαιωμάτων του παιδιού με τη λήψη αποτελεσματικών νομοθετικών, διοικητικών, δικαστικών και άλλων μέτρων για την αποτροπή της παραβίασης των δικαιωμάτων του παιδιού. Επίσης, τόνισε την ανάγκη εγκαθίδρυσης εθνικών νομοθετικών εγγυήσεων για την προώθηση και την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού, την ανάγκη παροχής αποτελεσματικής εκπαίδευσης των αρμοδίων και άλλων επαγγελματιών που ασχολούνται με τα παιδιά με σκοπό την προώθηση της ασφάλειας των δικαιωμάτων του παιδιού και της εφαρμογής των διεθνών κανόνων. Επισημάνε την ανάγκη λήψης μέτρων ενάντια στις μορφές βίας που συνεχίζουν να παραβιάζουν τα δικαιώματα του παιδιού, όπως η φυσική, πνευματική, ψυχολογική και σεξουαλική βία, ο βασανισμός, η κακοποίηση και εκμετάλλευση και η ταπεινωτική μεταχείριση.

Στους Σχολικούς Κανονισμούς και Δημοκρατική Διοίκηση στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση το 2009 που συνέταξε ο Συνήγορος του Πολίτη απευθυνόμενος προς το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων -«Πρακτικός Οδηγός για την Δημοκρατική Διακυβέρνηση των Σχολείων» (Democratic Governance of Schools)

(<http://www.0-18.gr/gia-megaloyis/bia-sto-scholeio>) αναφέρεται ότι κατά τη διαρκή σύνοδο των Υπουργών Παιδείας του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Αθήνα το 2004 τονίστηκε ότι «εάν τα σχολεία επιθυμούν να εκπαιδεύσουν τους μαθητές στην δημοκρατική ιδιότητα (democratic citizenship) το πρώτο βήμα είναι να δημιουργήσουν ένα δημοκρατικό σχολείο».

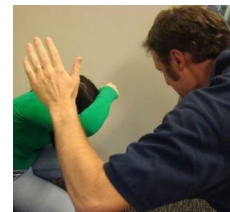
Το Συμβούλιο της Ευρώπης εστιάζει την προσοχή του στην προώθηση της δημοκρατικής διοίκησης του σχολείου για την εφαρμογή και εμπέδωση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Έχει επικεντρωθεί στην ανάγκη λειτουργίας των σχολείων με δημοκρατικό τρόπο και στην ανάγκη της επιμόρφωσης και υποστήριξης των εκπαιδευτικών για την έμπρακτη και αποτελεσματική ανταπόκριση τους στο θεσμοθετημένο ρόλο τους.

Το 2007 με τη Σύσταση CM/ Rec (2010) 7 της Επιτροπής Υπουργών υιοθετήθηκε ο Χάρτης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Παιδεία της Δημοκρατίας και την Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα

(http://www.coe.int/t/dg4/education/edc/Source/Charter/Charterpocket_EL.pdf).

Ο Χάρτης αναπτύχθηκε σε διάστημα αρκετών ετών ως αποτέλεσμα ευρείας διαβούλευσης και είναι μη δεσμευτικός. Αποτελεί σημείο αναφοράς για όλους εκείνους που ασχολούνται με την παιδεία της δημοκρατίας και την εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα. Ο Χάρτης μπορεί να βοηθήσει τα

κράτη μέλη να επικεντρωθούν στις σχετικές δράσεις και θα αποτελέσει ένα εργαλείο για τη διάδοση των καλών πρακτικών και τη βελτίωση των προτύπων εντός και εκτός Ευρώπης.

Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι «Παιδεία της Δημοκρατίας» σημαίνει «εκπαίδευση, επιμόρφωση, ευαισθητοποίηση, ενημέρωση, καθώς και όλες εκείνες οι πρακτικές και δραστηριότητες που αποσκοπούν -εφοδιάζοντας τους εκπαιδευόμενους με γνώσεις, δεξιότητες και κατανόηση και αναπτύσσοντας τις στάσεις και τις συμπεριφορές τους στην ενδυνάμωσή τους, έτσι ώστε να ασκούν και να υπερασπίζονται τα

δημοκρατικά τους δικαιώματα και τις υποχρεώσεις στην κοινωνία, να εκτιμούν τη διαφορετικότητα και να διαδραματίζουν ενεργό ρόλο στη δημοκρατική ζωή, με στόχο την προώθηση και την προστασία της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου».

«**Εκπαίδευση για τα ανθρώπινα δικαιώματα**» σημαίνει «εκπαίδευση, επιμόρφωση, ευαισθητοποίηση, ενημέρωση, έτσι ώστε να συμβάλλουν στην οικοδόμηση και στην υπεράσπιση μιας καθολικής κουλτούρας ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην κοινωνία, με στόχο την προώθηση και την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών του».

Επίσης δηλώνεται ότι «η εκπαιδευτική διαδικασία της παιδείας της δημοκρατίας και της εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα είναι μια δια βίου διαδικασία. Η αποτελεσματική μάθηση στον τομέα αυτό περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερομένων, συμπεριλαμβανομένων των φορέων χάραξης πολιτικής, επαγγελματιών της εκπαίδευσης, μαθητών, γονέων, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, εκπαιδευτικών αρχών, δημόσιων υπάλληλων, μη κυβερνητικών οργανώσεων, οργανώσεων νεολαίας, μέσων ενημέρωσης και του ευρύτερου κοινού. Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις και οργανώσεις νέων μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην παιδεία της δημοκρατίας και στην εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα,

ιδίως μέσω της μη τυπικής και της άτυπης εκπαίδευσης. Προκειμένου να καταστεί δυνατή αυτή η συμβολή τους χρειάζονται ευκαιρίες και υποστήριξη. Οι διδακτικές και μαθησιακές πρακτικές και δραστηριότητες θα πρέπει να ακολουθούν και να προωθούν τις δημοκρατικές αξίες και αρχές και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ιδιαίτερα, η διοίκηση των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, συμπεριλαμβανομένων των σχολείων, θα πρέπει να αντανακλά και να προάγει τις αξίες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να ενθαρρύνει την ενδυνάμωση και την ενεργό συμμετοχή των μαθητών, του εκπαιδευτικού προσωπικού και των ενδιαφερόμενων μερών, συμπεριλαμβανομένων των γονέων. Ένα σημαντικό στοιχείο του συνόλου της εκπαίδευσης για την παιδεία της δημοκρατίας και της εκπαίδευσης για τα ανθρώπινα δικαιώματα είναι η προώθηση της κοινωνικής συνοχής και του διαπολιτισμικού διαλόγου, καθώς και η αξιοποίηση της διαφορετικότητας και της ισότητας, συμπεριλαμβανομένης της ισότητας των φύλων. Για τον σκοπό αυτό, είναι απαραίτητο να αναπτυχθούν γνώσεις, προσωπικές και κοινωνικές δεξιότητες που μειώνουν τις συγκρούσεις, αυξάνουν την εκτίμηση και την κατανόηση των διαφορών μεταξύ θρησκευτικών και εθνικών ομάδων, χτίζουν τον αμοιβαίο σεβασμό για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και τις κοινές αξίες, ενθαρρύνουν τον διάλογο και προωθούν τη μη βία στην επίλυση προβλημάτων και διαφορών».

Στη συνέχεια αναφέρεται ότι «ένας από τους θεμελιώδεις στόχους της παιδείας της δημοκρατίας και της εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα είναι να εξοπλίσει τους εκπαιδευόμενους με γνώση, κατανόηση και δεξιότητες, αλλά και να τους ενδυναμώσει. Οι συνεργασίες μεταξύ του ευρέως φάσματος των ενδιαφερομένων που εμπλέκονται στην εκπαίδευση για την παιδεία της δημοκρατίας και στην εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα (φορείς χάραξης πολιτικής, επαγγελματίες της εκπαίδευσης, μαθητές, γονείς, εκπαιδευτικά ιδρύματα, μη κυβερνητικές οργανώσεις, οργανώσεις νεολαίας, μέσα ενημέρωσης και το ευρύ κοινό) θα πρέπει να

ενθαρρύνονται τόσο σε κρατικό, όσο και σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, έτσι ώστε να έχουν τη μέγιστη δυνατή απόδοση. Δεδομένου του διεθνούς χαρακτήρα των αξιών και δεσμεύσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διέπουν τη δημοκρατία και το κράτος δικαίου, είναι σημαντικό τα κράτη μέλη να συνεχίσουν και να ενθαρρύνουν τη διεθνή και περιφερειακή συνεργασία, όσον αφορά στις δραστηριότητες που καλύπτονται από τον παρόντα Χάρτη καθώς και τον προσδιορισμό και την ανταλλαγή καλών πρακτικών».

Δραστηριότητα 2 / κεφάλαιο 4 (συνεργατική)

Προαιρετικά, μέσω του αντίστοιχου θέματος στην ομάδα συζητήσεων (forum)

Μελετήστε την παρακάτω περίπτωση και σε σχετική ενότητα στο forum της ομάδας σας καταγράψτε, προαιρετικά, ποια δικαιώματα του παιδιού παραβιάζονται από τους συνομηλίκους του. Στη συνέχεια καταγράψτε τα μέτρα αντιμετώπισης των εκπαιδευτικών και της σχολικής κοινότητας που υιοθετήθηκαν και να τα σχολιάσετε. Αφού συγκρίνετε τις απόψεις σας, ανταλλάξτε ιδέες και προτείνετε εσείς ποια μέτρα πρόληψης θα λαμβάνατε, για να αποφευχθεί ένα τέτοιο περιστατικό και σε ποια μέτρα αντιμετώπισης θα προχωρούσατε αν αυτό το συγκεκριμένο περιστατικό βίας συνέβαινε στο σχολείο που είστε εκπαιδευτικοί.

<http://iamnotscared.pixel->

[online.org/case_studies_scheda.php?id_doc=955&doc_lang=&part_id=&qst03=&qst04](http://iamnotscared.pixel-online.org/case_studies_scheda.php?id_doc=955&doc_lang=&part_id=&qst03=&qst04)

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

Αλλάζοντας το σχολικό περιβάλλον

ΣΕΝΑΡΙΑ ΤΩΝ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Άμεσος σχολικός εκφοβισμός

ΑΙΤΙΕΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Μη συγκεκριμένη

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ ΜΕ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Ένα μήνα μετά την έναρξη της σχολικής χρονιάς, ο μαθητής Χ της Β΄ τάξης Γυμνασίου, άλλαξε σχολικό περιβάλλον λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων του πατέρα του που οδήγησαν όλη την οικογένεια να μετακομίσει στην Π... Η μητέρα του μαθητή ενημέρωσε το σχολείο σχετικά με τα προβλήματα ένταξης του μαθητή στο σχολικό περιβάλλον (δεν ήταν δεκτικός σε προσκλήσεις των συμμαθητών του για συμμετοχή σε κοινές δραστηριότητες, όπως παιχνίδια, παρέα, πάρτι, παραπονοιάταν στους γονείς του για την αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος και είχε

συχνή επικοινωνία με τους παλιούς του συμμαθητές μέσω κινητού τηλεφώνου). Μετά την παρέμβαση του σχολείου και την έκκληση στο πενταμελές να βοηθήσουν το συμμαθητή τους, ώστε να ενταχθεί πιο ομαλά στο σχολικό περιβάλλον, ο μαθητής άρχισε να συναναστρέφεται με κάποιους συμμαθητές του και οι καθηγητές του θεώρησαν ότι ο στόχος είχε αρχίσει να επιτυγχάνεται. Σε δεύτερη επίσκεψη της μητέρας του στο σχολείο όπου ενημέρωσε σχετικά με την άρνησή του να πάει σχολείο και την τάση του να απομονώνεται, να μη μιλάει στους γονείς του και να κλαίει μόνος του στο δωμάτιο του, ενεργοποιήθηκε το σχολικό περιβάλλον.

Λίγες μέρες μετά τη 2η επίσκεψη της μητέρας του Χ, ο εφημερεύων καθηγητής παρακολούθησε το μαθητή και διαπίστωσε ότι το συμβάν εκφοβισμού ήταν μέρος ενός παιχνιδιού. Στο παιχνίδι που οι μαθητές αποκάλυψαν ότι λεγόταν «παλούκωμα» όποιος έχανε έπρεπε να τιμωρηθεί από τους άλλους, αγκαλιάζοντας με ανοιχτά τα πόδια του το δοκάρι που στήριζε το φιλέ του βόλει, ώστε τα γεννητικά του όργανα να ακουμπούν στο δοκάρι και στη συνέχεια οι άλλοι πέντε της ομάδας τον χτυπούσαν από πίσω δυνατά ώσπου να πονέσει πολύ και να μην αντέχει άλλο. Ο ηττημένος ήταν ο Χ και εντελώς «τυχαία» κάθε φορά ηττημένος ήταν ο Χ. Ο εφημερεύων καθηγητής ενημέρωσε τον Διευθυντή του σχολείου ο οποίος, αφού κάλεσε τους εμπλεκόμενους μαθητές, το Συμβουλευτικό Σταθμό Νέων, τους γονείς του Χ και των πέντε μαθητών τους, ενημέρωσε για το συμβάν και για την τιμωρία (πέντε μέρες αποβολή από το σχολικό περιβάλλον και με την επισήμανση ότι σε παρόμοιο μελλοντικό περιστατικό θα αποβληθούν δια παντός από το σχολείο) που αποφάσισε ο Σύλλογος διδασκόντων του σχολείου. Ο μαθητής ως το τέλος της σχολικής χρονιάς άρχισε να συναναστρέφεται με άλλα παιδιά και να πηγαίνει σχετικά ευχάριστα στο σχολείο.

ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ

Η μητέρα του Χ ενημέρωσε το σχολείο, αρχικά για τα προβλήματα ένταξης και προσαρμογής του στο σχολικό περιβάλλον και στη συνέχεια για τα συνεχιζόμενα και αυξανόμενα προβλήματα συμπεριφοράς του μαθητή, με αποκορύφωμα την άρνησή του να πάει στο σχολείο. Ο εφημερεύων καθηγητής παρακολούθησε με διακριτικό τρόπο τους μαθητές και, αφού εντόπισε το πρόβλημα, ενημέρωσε τον Διευθυντή του σχολείου, ο οποίος ακολούθησε την απαραίτητη διδακτική διαδικασία που ήταν να ενημερωθεί αρχικά, ο Συμβουλευτικός Σταθμός Νέων, ώστε να επιληφθεί του θέματος. Παράλληλα, προσπάθησε να διερευνήσει το συμβάν καλώντας τους πέντε μαθητές και τον Χ στο γραφείο του, ώστε να παραδεχτούν το πρόβλημα. Στη συνέχεια κάλεσε το Σύλλογο Διδασκόντων του σχολείου, ώστε να τους ενημερώσει και να αποφασίσουν πώς θα αντιμετωπίσουν το γεγονός.

Αποφάσισαν την τιμωρία των μαθητών με πενήνημερη αποβολή από το σχολικό περιβάλλον και σε περίπτωση επανάληψης παρόμοιας πράξης εκφοβισμού, με ολοκληρωτική αποβολή από το σχολείο. Τέλος, ο Διευθυντής κάλεσε τους γονείς του Χ και των πέντε μαθητών ώστε να τους ενημερώσει και για το συμβάν αλλά και για την τιμωρία τους.

Οι στρατηγικές που εφαρμόστηκαν για την καταπολέμηση του σχολικού εκφοβισμού ήταν:

- α) κλήθηκε το πενταμελές από το Διευθυντή ο οποίος παρακάλεσε να πλησιάσουν τον Χ.
- β) Αφού το παραπάνω μέτρο δεν απέδωσε, το επόμενο βήμα ήταν ο εφημερεύων να παρακολουθήσει αθέατος για να διαπιστώσει τι συμβαίνει.
- γ) Αφού διαπιστώθηκε το γεγονός της σχολικής βίας του Χ, η ενημέρωση του Συμβουλευτικού Σταθμού Νέων από το Διευθυντή ώστε να του δοθούν οι αναγκαίες κατευθύνσεις χειρισμού του συμβάντος.
- δ) Μετά ο Διευθυντής ενημέρωσε το σύλλογο διδασκόντων για το συμβάν, ώστε να αποφασισθεί η τιμωρία των μαθητών.
- ε) Τέλος, η ενημέρωση των γονιών του Χ και των υπολοίπων πέντε μαθητών.

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Ο Διευθυντής κάλεσε το πενταμελές και με ήπιο τόνο ζήτησε τη συμβολή του στην αντιμετώπιση του προβλήματος της δυσκολίας ένταξης του νέου μαθητή.

Κάλεσε τους πέντε παραβάτες και τους ενημέρωσε για την τιμωρία που θα τους επιβληθεί ως αποτέλεσμα της πράξης εκφοβισμού και κακοποίησης του συμμαθητή τους. Τους προειδοποίησε για σκληρότερα μέτρα, δηλαδή με την αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος, αν δεν συμμορφωθούν.

Η διαδικασία αυτή είναι ένα διδακτικό παράδειγμα ότι πρέπει να υπάρχει μια κλιμάκωση στην επιβολή κυρώσεων. Επίσης, είναι και ένα μάθημα δημοκρατικής διαδικασίας, αφού υπήρξε από την αρχή προσπάθεια να εμπλακούν οι μαθητές μέσω των νόμιμων εκπροσώπων τους, που είναι το πενταμελές συμβούλιο, σε ένα πρόβλημα που κλήθηκε να αντιμετωπίσει το σχολικό περιβάλλον και ήταν η δυσκολία ένταξης και προσαρμογής ενός νέου μέλους στη σχολική μονάδα.

Αλλά και για τη διερεύνηση του γεγονότος κακοποίησης του μαθητή ο Διευθυντής συνεργάστηκε με τον εφημερεύοντα καθηγητή και στη συνέχεια έδωσε τη δυνατότητα στους μαθητές θύτες να μιλήσουν για τις πράξεις τους, όταν κλήθηκαν στο γραφείο του. Δεν όρισε από μόνος του μια ποινή, αλλά μέσα από δημοκρατικές διαδικασίες, όπως η ενημέρωση του συλλόγου διδασκόντων, αποφασίστηκε συλλογικά τόσο το μέγεθος της ποινής όσο και η μελλοντική ποινή σε περίπτωση επανάληψης παρόμοιας πράξης. Η ενημέρωση των γονέων αποτελεί, επίσης, ένδειξη δημοκρατικού σχολικού περιβάλλοντος.

Τα κίνητρα των εμπλεκόμενων μαθητών μπορούμε να τα υποθέσουμε από τις πράξεις και τα λεγόμενα των μαθητών. Ο νέος μαθητής ήταν απόμακρος και απομονωμένος από τους συμμαθητές του, από τα μαθήματα, αλλά και από τις εξωδιδασκτικές δραστηριότητες, οπότε οι υπόλοιποι τον θεώρησαν «σνομπ», «μαμούχαλο». Ίσως και την όλη του συμπεριφορά να την είδαν ως μια στάση υπεροψίας, ένδειξης ισχύος και να προσπάθησαν, εξαπατώντας τον συμμαθητή τους να ισχυροποιήσουν τη δική τους θέση μέσα στο σχολείο και τη δική τους δεδομένη κατάσταση υπεροχής. Λειτουργήσαν εκ του ασφαλούς, αφού, όχι μόνο αριθμητικά υπερείχαν του νεόφερτου συμμαθητή τους, αλλά και εξαιτίας του γεγονότος ότι οι μαθητές αυτοί είχαν προσαρμοστεί στο συγκεκριμένο περιβάλλον, είχαν αναπτύξει φιλικές σχέσεις με τους συμμαθητές τους, γνώριζαν τους καθηγητές του σχολείου, ένιωθαν ήδη σε θέση ισχύος. Το συγκεκριμένο φαινόμενο βίας και κακοποίησης του μαθητή επηρέασε ολόκληρη τη σχολική κοινότητα με διάφορους τρόπους. Πρώτα απ' όλα το μαθητή Χ ο οποίος βίωσε την σωματική και ψυχική του κακοποίηση με δραματικό τρόπο, αφού ένιωθε εγκλωβισμένος σε μια κατάσταση την οποία δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει. Αυτό φαίνεται από τα λεγόμενα της μητέρας του στο σχολείο, η οποία υποστήριξε ότι ήταν στεναχωρημένος, κλεινόταν στο δωμάτιό του και έκλαιγε, αρνιόταν να πάει στο σχολείο. Άρνηση, που δείχνει την απόγνωση που ένιωθε, εξαιτίας της κακοποίησης που αναγκάζονταν να υφίσταται τόσο από τον φόβο των απειλών της ομάδας των θυτών, αλλά ίσως και από τον φόβο της απόρριψης σε περίπτωση που δεν ακολουθήσει τους κανόνες του παιχνιδιού που «υποτίθεται» ότι τον ενσωμάτωνε στην «ομάδα» και κατ' επέκταση στο σχολείο.

Οι μαθητές θύτες ως επίπτωση είχαν την τιμωρία που τους επιβλήθηκε από το σύλλογο των καθηγητών και την πιθανότητα σκληρότερης τιμωρίας σε περίπτωση επανάληψης της πράξης τους. Το γεγονός ότι το συμβάν κακοποίησης του συμμαθητή τους αποκαλύφθηκε, αλλά και η τιμωρία τους με κάποιον τρόπο, ο οποίος δεν διαφαίνεται ξεκάθαρα, επηρέασε τους μαθητές θύτες, αφού δεν επανέλαβαν παρόμοιο περιστατικό μέχρι το τέλος της σχολικής χρονιάς. Για τους δύο από αυτούς που οι γονείς τους συναίνεσαν στην τιμωρία του σχολείου πιθανόν να υπήρχαν περαιτέρω επιπτώσεις στο οικογενειακό περιβάλλον.

Οι υπόλοιποι μαθητές πιθανόν να ευαισθητοποιήθηκαν, αφού ο Χ μετά το συμβάν άρχισε να συναναστρέφεται με άλλα παιδιά και να πηγαίνει σχετικά ευχάριστα στο σχολείο.

Δεν διαφαίνεται να υπήρχε συγκεκριμένη στρατηγική ένταξης των νέων μαθητών στο σχολικό περιβάλλον ούτε από την πλευρά του Διευθυντή ούτε από την πλευρά των καθηγητών, αφού μόνο μετά την επανειλημμένη παρέμβαση της μητέρας του Χ συνειδητοποίησαν αρχικά ότι οφείλουν να κάνουν κάτι για να εντάξουν τον μαθητή στην κοινότητα. Αλλά και στη συνέχεια, όταν είδαν τον μαθητή να συναναστρέφεται με κάποιους συμμαθητές του αντιμετώπισαν επιφανειακά το όλο θέμα χωρίς να διερευνήσουν την πορεία της ένταξης ενός νέου μέλους στο δικό τους σχολικό περιβάλλον. Ίσως και να είχε αποφευχθεί αυτό ή και άλλα παρόμοια περιστατικά βίας μαθητών, αν στο σχολικό περιβάλλον υπήρχε συστηματική και ξεκάθαρη στρατηγική ένταξης για κάθε νέο μαθητή, ο οποίος καλείται να αντιμετωπίσει πολλές και δύσκολες καταστάσεις μόνος του τις περισσότερες φορές.

Οι συνθήκες ασφάλειας ήταν ανύπαρκτες, αφού για πάνω από μια εβδομάδα ο μαθητής κακοποιούταν από τους συμμαθητές του στον χώρο του σχολείου και κανείς δεν το είχε

αντιληφθεί. Ίσως ο αριθμός των εφημερευόντων καθηγητών του σχολείου να μην επαρκούσε ή η επιτήρηση να λειτουργούσε μόνο επιφανειακά, αφού το συγκεκριμένο παιχνίδι ήταν αρκετά βίαιο για να περάσει απαρατήρητο. Είναι δύσκολο σε μεγάλα σχολεία να πραγματοποιείται αποτελεσματική εφημερία κι αυτή αποτελεί άγχος για τους εκπαιδευτικούς, λόγω της ευθύνης που έχουν κατά τη διάρκειά της.

Η ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΘΥΜΑΤΟΣ

Το θύμα βρίσκεται στη διαδικασία ένταξης σε ένα νέο και ξένο προς αυτόν περιβάλλον και στην προσπάθεια του να ενταχθεί συναντά δυσκολίες τις οποίες τις μοιράζεται μόνο με τους παλιούς συμμαθητές και φίλους σε καθημερινή συνομιλία που έχει μαζί τους. Δεν μοιράζεται τις δυσκολίες ένταξης που αντιμετωπίζει ούτε με την οικογένειά του, αλλά ούτε και με κάποιον συμμαθητή ή καθηγητή από το νέο σχολείο. Είναι κλειστός χαρακτήρας, δεν συμμετέχει ιδιαίτερα στα μαθήματα, αλλά και σε σχολικές και άλλες δραστηριότητες και αυτό δεν τον βοηθάει να ενταχθεί γρήγορα και ομαλά στη νέα σχολική πραγματικότητα.

Μετά την παρέμβαση του Διευθυντή και την παράκληση στο πενταμελές να πλησιάσουν το συμμαθητή τους, ενώ φαινομενικά λύνεται το αρχικό πρόβλημα ένταξης και ενσωμάτωσης στο νέο σχολικό περιβάλλον, δημιουργείται εξαιτίας των συμμαθητών του ένα νέο και μεγαλύτερο πρόβλημα για τον Χ, αυτό της κακοποίησης του από τους συμμαθητές του. Την εξαπάτησή του από τους συμμαθητές του, που ονομάζουν παιχνίδι την επανειλημμένη κακοποίηση του, ο Χ δεν μπορεί να την αντιμετωπίσει αποτελεσματικά, δεν μπορεί να αντιδράσει και δέχεται παθητικά τη βία που υφίσταται. Με αποτέλεσμα να αισθάνεται ξένος στο νέο περιβάλλον, να κλείνεται στον εαυτό του, να φοβάται να εξωτερικεύσει το πρόβλημα του ακόμη και στους γονείς του.

Η άρνησή του να πάει στο σχολείο είναι μια μορφή αντίδρασης, η οποία όμως είναι και μια τάση να απομακρυνθεί και όχι να αντιμετωπίσει το γεγονός. Νιώθει περιθωριοποιημένος, επηρεάζεται η επίδοσή του και υφίσταται και σωματική κάκωση. Όλα αυτά μπορεί να έχουν μόνιμες επιπτώσεις στη συναισθηματική και ψυχική του ισορροπία.

Δεν εμπιστεύεται κανέναν, είναι φοβισμένος για τις μελλοντικές εξελίξεις και τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει η αποκάλυψη του γεγονότος και γι' αυτό διστάζει να μιλήσει για το γεγονός της κακοποίησής του, ακόμα και όταν ο καθηγητής του αποκάλυψε το γεγονός και τους κάλεσε ο Διευθυντής στο γραφείο του.

Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΠΟΥ ΕΚΔΗΛΩΣΑΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Δεν υπάρχουν στοιχεία που να μας δείχνουν πως αντέδρασαν οι συμμαθητές του Χ, που ευθύνονται για την κακοποίηση του, στην εμφάνιση του νέου μαθητή στο σχολικό τους περιβάλλον. Από τη στιγμή που παρεμβαίνει ο Διευθυντής του σχολείου στο πενταμελές της τάξης αναλαμβάνουν δράση και με την πρόφαση ενός παιχνιδιού με μπάλα εξαπατούν τον συμμαθητή τους και τους καθηγητές τους, προφασιζόμενοι ότι αποδέχτηκαν τον Χ στην ομάδα τους και στο σχολείο τους. Με αυτόν τον τρόπο κινούνταν ανενόχλητοι, αφού οι καθηγητές τους δεν μπορούσαν ούτε να φανταστούν τί πραγματικά συνέβαινε στον Χ, βλέποντας τον να συμμετέχει σε ένα ομαδικό παιχνίδι, ούτε φυσικά, να τον προστατεύσουν. Επίσης, απειλούσαν τον Χ, ώστε να μην αποκαλύψει το γεγονός, γιατί σε αυτή την περίπτωση θα τον έδερναν εκτός σχολείου. Με τον εκφοβισμό του συμμαθητή τους μπορούσαν να συνεχίζουν να παίζουν αυτό το παιχνίδι επίδειξης δύναμης σε βάρος του συμμαθητή τους.

Γι' αυτούς το γεγονός ότι ο Χ δεν συμμετείχε ούτε στο μάθημα, ούτε σε εξωδιδασκτικές σχολικές δραστηριότητες (αθλητικές, προγράμματα, γιορτές), στο διάλειμμα δεν συναναστρεφόταν με κανέναν τους βοήθησε να τον θεωρήσουν αδύναμο και να του επιβληθούν. Οι ίδιοι όταν αποκαλύφθηκε το γεγονός υποστήριζαν ότι τον επέλεξαν, γιατί ήταν «καινούριος, άγνωστος, σνομπ...».

Όταν το γεγονός αποκαλύφθηκε, μόνο ένας από τους πέντε μαθητές αποκάλυψε στον Διευθυντή του σχολείου τα κίνητρα της πράξης κακοποίησης του Χ και τις απειλές τους για να εξασφαλίσουν τη σιωπή του. Οι υπόλοιποι δήλωσαν μεταμέλεια μόνο αφού είχε αποκαλυφθεί η πράξη τους στο σχολείο, στους γονείς τους και στους καθηγητές τους και κατάλαβαν ότι θα τιμωρηθούν.

Οι παλαιοί μαθητές αισθάνονταν ότι βρισκόταν σε θέση ισχύος προς τον νεόφερτο μαθητή, τον οποίο δεν είδαν με καλό μάτι και θέλησαν να του επιβληθούν. Του έκαναν ουσιαστικά «καψόνι» φοβούμενοι μη χάσουν την κεκτημένη θέση τους. Έκαναν επίδειξη δύναμης.

Οι θύτες αρχικά είναι ικανοποιημένοι με το κατόρθωμά τους. Όταν όμως αποκαλύπτεται η συμπεριφορά τους, εκτός από τις σαφείς επιπτώσεις της ποινής που τους επιβάλλεται (αποβολή - απουσίες), πέφτουν στα μάτια των συμμαθητών τους και χάνουν τη θέση ισχύος που αρχικά είχαν.

Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Για τους υπόλοιπους μαθητές, που πιθανόν να γνώριζαν τί συνέβαινε, αλλά δεν αποκάλυψαν το γεγονός της κακοποίησης του συμμαθητή τους ή να συμμετείχαν με κάποιον τρόπο στο υποτιθέμενο «παιχνίδι» κακοποίησης του Χ, δεν υπάρχουν μαρτυρίες που να μας δείχνουν ξεκάθαρα τον ρόλο που είχαν. Μπορούμε να υποθέσουμε από την στάση τους, ότι κάποιιοι από τους συμμαθητές ίσως φοβόντουσαν να αποκάλυψουν το γεγονός μήπως τους συμβεί κάτι αντίστοιχο με τον Χ. Καλύπτοντας τους θύτες, συμμετέχοντας έστω και σιωπηρά στο παιχνίδι κακοποίησης του Χ, φροντίζουν η συμπεριφορά τους να είναι αρεστή στους θύτες και νιώθουν ενταγμένοι στην ομάδα των «δυνατών» του σχολείου.

Πιθανόν οι περισσότεροι μαθητές να ήταν ενοχλημένοι από τη στάση του Χ να είναι απομονωμένος μέσα στην τάξη, στο προαύλιο, αλλά και τη μη συμμετοχή του σε αθλητικές δραστηριότητες, στα προγράμματα που συμμετείχαν οι ίδιοι και στις γιορτές. Οι μαθητές συνήθως δεν σκέφτονται ότι ο καινούριος μπορεί να νιώθει μόνος του, φοβισμένος και αγχωμένος με τις νέες καταστάσεις που έχει να αντιμετωπίσει και αντιμετωπίζουν την απόμακρη στάση του ως σνομπισμό, με αποτέλεσμα να μην προσπαθούν να τον βοηθήσουν όχι μόνο να ενταχθεί, αλλά ούτε και να σταματούν την σωματική κακοποίηση από τους υπόλοιπους πέντε συμμαθητές του.

Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΩΝ

Οι καθηγητές στο συγκεκριμένο σχολείο, ενώ φάνηκαν αρχικά να ευαισθητοποιούνται από την ενημέρωση της μητέρας του Χ και να εκτιμούν ότι πρέπει να κάνουν κάτι για να ενταχθεί ο μαθητής στη σχολική κοινότητα, επαναπαύτηκαν στις πρώτες θετικές ενδείξεις επίλυσης του προβλήματος που ήταν η συναναστροφή του μαθητή σε κοινές δραστηριότητες με κάποιους συμμαθητές του. Ωστόσο, δεν μπόρεσαν να εντοπίσουν τί πραγματικά συνέβαινε και πόσο σοβαρή ήταν η κατάσταση, παρά μόνο όταν η μητέρα ενημέρωσε για δεύτερη φορά το σχολείο για την ψυχολογική κατάσταση του Χ και την άρνησή του να πάει στο σχολείο. Τότε συνειδητοποίησαν τη σοβαρότητα της κατάστασης και με την ευαισθητοποίηση του εφημερεύοντος καθηγητή και την διακριτική του παρακολούθηση ήρθε το πρόβλημα στην επιφάνεια. Συνεργάστηκε με τον Διευθυντή, ο οποίος από εκεί και πέρα επιλήφθηκε του θέματος. Η παρουσία των άλλων καθηγητών δεν είναι ευδιάκριτη παρά μόνο μέσα από την απόφαση κλιμακωτής τιμωρίας των πέντε μαθητών. Αρχικά, με πενήνήμερη αποβολή των μαθητών και, σε επανάληψη βίαιης πράξης, με αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος.

Δε φαίνεται καθόλου ο ρόλος του υπεύθυνου καθηγητή της τάξης, ο οποίος λόγω της θέσης του θα μπορούσε να διαδραματίσει έναν πιο ουσιαστικό ρόλο. Αρχικά στη διαδικασία ένταξης του νέου μαθητή στο πλαίσιο της τάξης του, στη συνέχεια στο να διερευνήσει αν το πενταμελές συμβούλιο ανταποκρίθηκε στην παράκληση του Διευθυντή να πλησιάσουν τον συμμαθητή τους. Τέλος, να προσπαθήσει να πλησιάσει με διακριτικό τρόπο τον Χ, ώστε να έχει μια ολοκληρωμένη εικόνα για την πορεία ένταξής του στο σχολικό περιβάλλον.

Η ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗ

Ο Διευθυντής του σχολείου, μετά την ενημέρωση της μητέρας του Χ σχετικά με τα προβλήματα ένταξης του μαθητή, ευαισθητοποιήθηκε και, αφού ενημέρωσε τους καθηγητές για το πρόβλημα ένταξης του μαθητή στο νέο του σχολικό περιβάλλον, ζήτησε από το πενταμελές της τάξης να βοηθήσουν τον συμμαθητή τους σε αυτή τη διαδικασία. Μετά και τη δεύτερη ενημέρωση της μητέρας του μαθητή, συνειδητοποίησε ότι το πρόβλημα παρέμενε και, συνεργαζόμενος με τον εφημερεύοντα καθηγητή που έφερε στην επιφάνεια το πρόβλημα, κάλεσε τους μαθητές, ώστε να αντιμετωπίσει το συγκεκριμένο συμβάν. Στη συνέχεια και αφού αποκαλύφθηκαν οι πραγματικές διαστάσεις κακοποίησης του Χ, ακολούθησε όλες τις

απαραίτητες διαδικασίες, ώστε να ενημερωθεί αρχικά ο αρμόδιος και εξειδικευμένος με τέτοιου είδους θέματα εξωσχολικός φορέας (Συμβουλευτικός Σταθμός Νέων), οι γονείς του θύματος, αλλά και των θυτών και μέσα από δημοκρατικές διαδικασίες (Σύλλογος Διδασκόντων) επιβάλλεται η ποινή στους θύτες.

Η σχολική βία είναι ένα φαινόμενο που αποτελεί προέκταση της κοινωνικής. Γι' αυτό πρώτα πρέπει να ληφθούν μέτρα για τον περιορισμό αυτής από την πολιτεία. Για τη σχολική βία απαραίτητη είναι η συνεργασία οικογένειας –σχολείου – μαθητών. Η βία δεν πρέπει να αναπαράγεται στο σπίτι, ώστε να μην υιοθετούν τα παιδιά αυτό το μοντέλο συμπεριφοράς. Οφείλουν οι γονείς να επικοινωνούν και να εκμιαεύουν από τα παιδιά τους τις ανησυχίες και τα προβλήματά τους. Σε επίπεδο σχολείου σημαντικό ρόλο καλείται να παίξει ο υπεύθυνος καθηγητής της τάξης, ο ρόλος του οποίου είναι να βρίσκεται πιο κοντά στους μαθητές της τάξης που έχει αναλάβει, ώστε να εντοπίζει έγκαιρα τα προβλήματα τους και να ενημερώνει τη διεύθυνση του σχολείου, αν χρειάζεται ή να προσπαθεί να δώσει λύση, όταν το πρόβλημα είναι απλό.

Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

Οι γονείς του Χ φαίνεται ήταν οι μόνοι που είχαν παρατηρήσει ότι το παιδί τους είχε κάποιο πρόβλημα το οποίο συνδέονταν με το σχολικό περιβάλλον και με τη δική τους συμβολή και ενημέρωση του σχολικού περιβάλλοντος κατάφεραν να βοηθήσουν στο να αποκαλυφθεί η κακοποίηση του παιδιού τους από τους συμμαθητές του. Οι γονείς των πέντε παιδιών που συμμετείχαν στην κακοποίηση του Χ δεν ήταν ενήμεροι σχετικά με τη δράση των παιδιών τους. Όταν ενημερώθηκαν για το γεγονός, κράτησαν διαφορετική στάση ως προς την εκτίμηση της κατάστασης κακοποίησης του Χ από τα παιδιά τους.

Οι δύο από αυτούς θεώρησαν απαράδεκτη τη στάση του παιδιού τους και συναίνεσαν στην τιμωρία, ενώ οι γονείς των τριών άλλων παιδιών προσπάθησαν να υποβαθμίσουν το γεγονός της κακοποίησης ενός παιδιού από το παιδί τους.

Μετέφεραν την ευθύνη της κακοποίησης στο θύμα, το οποίο δεν έπρεπε να τους επιτρέψει να το κάνουν, υποστήριξαν ότι το συγκεκριμένο συμβάν ήταν πλάκα και όχι κάτι σοβαρό και ότι είναι ένα συνηθισμένο γεγονός σε αυτές τις ηλικίες παιδιών. Με αυτόν τον τρόπο αντιμετωπίζουν με ανεύθυνο τρόπο την παραβατική συμπεριφορά των παιδιών τους, αλλά και δεν συνεργάζονται με το σχολείο, ώστε να βοηθήσουν στην αποτροπή παρόμοιων συμβάντων, αφού υποστήριξαν ότι η τιμωρία του σχολείου είναι υπερβολική.

Δίνουν αντιφατικά μηνύματα στα παιδιά τους σχετικά με το ποια συμπεριφορά είναι σωστή και αποδεκτή και ποια όχι και, με αυτόν τον τρόπο, τα οδηγούν σε επανάληψη παρόμοιων πράξεων, αφού και οι ίδιοι λειτουργούν με ανευθυνότητα.

Η ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Στο σχολείο δεν υπήρχε σύμβουλος. Για το περιστατικό κλήθηκε να παρέμβει ο σύμβουλος από το Συμβουλευτικό Σταθμό Νέων, που ανήκει στη Δ/ση Β/θμιας Εκπ/σης. Ο σύμβουλος ενημερώθηκε από τον Διευθυντή του σχολείου για το συμβάν της κακοποίησης μαθητή από συμμαθητές του εντός του σχολικού περιβάλλοντος. Από ότι φαίνεται, με την παρέμβαση του Συμβούλου ο κακοποιημένος μαθητής κατάφερε τελικά να παραδεχτεί ότι είχε υποστεί την κακοποίηση. Πιθανόν να έδωσε τις κατάλληλες οδηγίες στο διευθυντή του σχολείου, ώστε να ενημερωθούν οι γονείς των μαθητών και ο σύλλογος διδασκόντων σχετικά με το θέμα, ώστε να πάρουν θέση, ο καθένας από τη πλευρά του για το γεγονός.

Ο ρόλος του Συμβούλου στο σχολείο είναι σημαντικός αρχικά στο να βοηθήσει το σχολείο να διερευνήσει τις πραγματικές διαστάσεις του συμβάντος κακοποίησης. Στη συνέχεια και με τη σύμφωνη γνώμη των γονιών του μαθητή και του σχολείου, να βοηθήσει το μαθητή θύμα να αντιμετωπίσει το γεγονός της κακοποίησής του με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, ώστε να ελαχιστοποιηθούν οι οποιεσδήποτε επιπτώσεις του γεγονότος στην ψυχολογία, αλλά και την μετέπειτα πορεία του μαθητή. Επίσης, σε συνεργασία με τους γονείς των υπόλοιπων μαθητών, ο Σύμβουλος μπορεί να βοηθήσει, ώστε να αποτραπούν παρόμοιες πράξεις βίας από τους εμπλεκόμενους μαθητές – θύτες πάντα με τη σύμφωνη γνώμη των γονιών και αφού οι ίδιοι απευθυνθούν στο σύμβουλο.

Για να βελτιωθεί η συνεργασία του Συμβούλου με το σχολείο, θα πρέπει το σχολείο να ενημερώνει μόλις εντοπίσει κάποιο θέμα, ακόμα κι αν φαίνεται σε πρώτο επίπεδο ότι δεν είναι τόσο σοβαρό, ώστε να χρειάζεται ιδιαίτερης προσοχής. Με αυτό τον τρόπο ενδέχεται να προληφθεί ένα ενδεχόμενο συμβάν σχολικής βίας και είναι προτιμότερη η πρόληψη του παρά η εκ των υστέρων αντιμετώπιση.

Η ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Ο Αντιδήμαρχος Κοινωνικής Πολιτικής που ενημερώθηκε αρκετό αργότερα για το συμβάν τόνισε πως δυστυχώς η σχολική βία είναι ένα φαινόμενο που αντανακλά τη βία της κοινωνίας μας.

Τόνισε επίσης πως δυστυχώς οι συνθήκες ασφάλειας στα σχολεία είναι ανεπαρκείς και, παρόλο που υπάρχουν σχολικοί φύλακες, αυτοί είναι λίγοι και δεν είναι εκπαιδευμένοι στο να εντοπίζουν έγκαιρα φαινόμενα παρενόχλησης και βίας μεταξύ των μαθητών.

Θεωρεί πολύ σημαντική την συνεργασία του Σχολείου με τον Συμβουλευτικό Σταθμό Νέων, επισήμανε, όμως, πως η συνεργασία του σχολείου θα πρέπει να επεκταθεί και με άλλους φορείς της πόλης, όπως οι κοινωνικές υπηρεσίες του Δήμου που απασχολούν ειδικούς, κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους που μπορούν πραγματικά να βοηθήσουν σε τέτοιες περιπτώσεις.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η συγκεκριμένη περίπτωση σχολικής βίας μας δείχνει πρώτα από όλα ότι το σχολείο αποτελεί μια μικρογραφία της κοινωνίας στην οποία δυστυχώς, όσο δημοκρατικές συνθήκες και αν επικρατούν, η βία είναι ένας τρόπος συμπεριφοράς που επιλέγεται από ένα μέρος των μελών της, για να διευθετηθούν θέματα που τους αφορούν και επηρεάζουν τις μεταξύ τους σχέσεις. Η σχολική βία είναι ένα φαινόμενο που αποτελεί προέκταση της κοινωνικής. Γι' αυτό πρώτα πρέπει να ληφθούν μέτρα για τον περιορισμό αυτής από την πολιτεία. Για τη σχολική βία απαραίτητη είναι η συνεργασία οικογένειας –σχολείου – μαθητών. Η βία δεν πρέπει να αναπαράγεται στο σπίτι, ώστε να μην υιοθετούν τα παιδιά αυτό το μοντέλο συμπεριφοράς. Οφείλουν οι γονείς να επικοινωνούν και να εκμιαεύουν από τα παιδιά τους τις ανησυχίες και τα προβλήματά τους.

Δυστυχώς, οι συνθήκες ασφάλειας στα σχολεία είναι ανεπαρκείς και, καθώς η οικονομική κρίση επηρεάζει την κάλυψη των σχολικών μονάδων με επαρκές εκπαιδευτικό προσωπικό, τέτοια φαινόμενα θα κάνουν όλο και πιο συχνά την εμφάνισή τους, καθώς δεν υπάρχει η πολυτέλεια να γίνονται εφημερίες από αρκετούς καθηγητές κατά τη διάρκεια του διαλείμματος. Επιπλέον, η εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα χειρισμού περιστατικών σχολικής βίας είναι ανύπαρκτη, με αποτέλεσμα να μην είναι εύκολος ο εντοπισμός και η διάκριση ενός απλού παιχνιδιού που παίζεται στο προαύλιο και η διάκριση του από ένα περιστατικό βίας που έχει όλα τα φαινομενικά χαρακτηριστικά του παιχνιδιού, αλλά στην πραγματικότητα λειτουργεί εις βάρος ενός ή περισσότερων μαθητών.

Τέλος, ο ρόλος των γονιών και η συνεργασία τους με το σχολικό περιβάλλον σε τακτική βάση είναι πολύ σημαντικός στο να αποφευχθούν τέτοια φαινόμενα σχολικής βίας τα οποία, από ό,τι φαίνεται από την περίπτωση του Χ, δεν αντιμετώπισαν όλοι οι γονείς με τον ίδιο τρόπο. Το γεγονός ότι οι τρεις από τους πέντε γονείς προσπάθησαν να υποβαθμίσουν τη σοβαρότητα του συμβάντος δείχνει, ίσως, και ορισμένες από τις αιτίες που επέτρεψαν στο συγκεκριμένο συμβάν να εκδηλωθεί. Τα μηνύματα που πιθανόν να λαμβάνουν από το οικογενειακό τους περιβάλλον, ακόμα και μετά την τιμωρία που τους επιβλήθηκε από το σχολείο, οι συγκεκριμένοι μαθητές είναι αντιφατικά και αυτό δεν τους βοηθά να αναγνωρίσουν τα όρια ανάμεσα στο σωστό και στο λάθος, στο καλό και στο κακό. Όταν το οικογενειακό περιβάλλον διαφοροποιεί τη θέση του από το σχολικό και μια πράξη βίας και κακοποίησης την αποκαλεί «πλάκα» και «συνήθεια μιας συγκεκριμένης ηλικίας», πώς οι μαθητές-θύτες θα μπορέσουν να συνειδητοποιήσουν ότι το όριο ανάμεσα στην πλάκα και στην κακοποίηση είναι ξεκάθαρο; Όταν οι γονείς τους θεωρούν την τιμωρία του σχολείου υπερβολική, πώς θα βοηθήσουν τα παιδιά τους να κατανοήσουν την έννοια της υπευθυνότητας, αλλά και να μάθουν να αναλαμβάνουν την ευθύνη των πράξεών τους, όταν οι ίδιοι τους οι γονείς μεταφέρουν το πρόβλημα της κακής συμπεριφοράς του δικού τους παιδιού σε αδυναμία του άλλου, του Χ, που «ήταν βλάκας και τους επέτρεψε να το κάνουν» σύμφωνα με τα λεγόμενά τους. Οι γονείς και

το σχολείο οφείλουν να βρίσκονται σε συνεχή συνεργασία, ώστε να συμπορεύονται όσο αυτό είναι εφικτό ως προς τις αρχές και τις αξίες που προσπαθούν να διδάξουν στα παιδιά. Ως προς το συγκεκριμένο σχολικό περιβάλλον λειτούργησε η Διεύθυνση του σχολείου που, ακολουθώντας τυπικές αλλά και δημοκρατικές διαδικασίες διαχείρισης κρίσιμων καταστάσεων όπως αυτή, ενέπλεξε - ενημέρωσε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη (μαθητές, καθηγητές, Συμβουλευτικό Σταθμό Νέων, γονείς) και αντιμετώπισε, έστω και καθυστερημένα, με αποτελεσματικό τρόπο το γεγονός της κακοποίησης ενός μαθητή από τους συμμαθητές του. Λειτούργησε η συνεργασία γονέων – σχολείου. Ο διευθυντής ενεργοποιήθηκε όταν ενημερώθηκε από τη μητέρα του Χ. Ακόμη συνεργάστηκε ο Διευθυντής με το πενταμελές των μαθητών και τους γονείς των δύο θυτών, όχι όμως και με τους γονείς των άλλων τριών. Επίσης βλέπουμε ότι λειτουργεί και η συνεργασία του Σχολείου και εξωσχολικού φορέα, εξειδικευμένου με τέτοιου είδους θέματα (Συμβουλευτικός Σταθμός Νέων). Αυτό που δεν λειτούργησε ήταν οι συνθήκες ασφάλειας, οι οποίες ήταν ανεπαρκείς, διότι δεν εντοπίστηκε το πρόβλημα εγκαίρως, ώστε να προληφθεί. Επιπλέον, το σχολικό περιβάλλον δεν ήταν δομημένο με τέτοιο τρόπο, ώστε να υπάρχουν συνθήκες κατάλληλες για την ομαλή ένταξη και αποδοχή του νέου μέλους. Οι καθηγητές ευαισθητοποιήθηκαν μεν μετά την ενημέρωση της μητέρας, αλλά από ότι φάνηκε, πολύ γρήγορα επαναπαύτηκαν στις πρώτες θετικές ενδείξεις επίλυσης του προβλήματος, ενώ η κατάσταση ήταν πιο σοβαρή, τελικά η ευαισθητοποίηση τους φάνηκε ότι ήταν επιφανειακή. Από ότι φαίνεται δεν λειτούργησε ο υπεύθυνος καθηγητής της τάξης ο οποίος θα μπορούσε να λειτουργήσει προληπτικά στην όλη κατάσταση και να παίξει σημαντικό ρόλο διαμεσολαβητή ανάμεσα στο νέο μαθητή και στους υπόλοιπους μαθητές της τάξης, ώστε να ενταχθεί ο Χ πιο ομαλά στο νέο σχολικό περιβάλλον. Στο σχολείο οι καθηγητές οφείλουν να είναι σε εγρήγορση ώστε να μπορούν να αφοουγκράζονται τα προβλήματα των μαθητών και να προλαμβάνουν πριν σημειωθούν επεισόδια βίας. Πρέπει να είναι ευαίσθητοι δέκτες και να χρησιμοποιούν το διάλογο ως πειθώ, για να μη φτάνουν στο σημείο σκληρότερων μέτρων. Η πολιτεία με τη σειρά της οφείλει να επιμορφώσει το διδακτικό προσωπικό έτσι ώστε να αποκτήσουν τις κατάλληλες γνώσεις, για να μπορούν οι καθηγητές να εντοπίζουν, να διαχειρίζονται και να επιλύουν τυχόν προβλήματα βίας.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης δημιούργησε το πρόγραμμα 'Building a Europe for and with children' (<http://www.coe.int/t/dg3/children/>) τον Απρίλιο του 2006.

Το Πρόγραμμα έχει ως πρωταρχικό σκοπό για τα έτη 2012-2015 την επίτευξη της αποτελεσματικής εφαρμογής των

καθορισμένων προτύπων που ήδη υπάρχουν για τα δικαιώματα του παιδιού. Το πρόγραμμα εστιάζει την προσοχή του :

- Στην προώθηση φιλικών προς το παιδί υπηρεσιών και συστημάτων
- Στην εξάλειψη όλων των μορφών βίας ενάντια στα παιδιά
- Στην εγγύηση των δικαιωμάτων των παιδιών σε περιπτώσεις που είναι επιρρεπή σε απειλές
- Στην προώθηση της συμμετοχής των παιδιών.

Το πρόγραμμα επικαλείται την προώθηση μιας ολιστικής προσέγγισης για την εφαρμογή των τεσσάρων βασικών αρχών του Συνεδρίου των Ηνωμένων Εθνών πάνω στα δικαιώματα του παιδιού που αφορούν :

- Στην εξάλειψη των διακρίσεων
- Στην αφοσίωση στο καλύτερο συμφέρον του παιδιού
- Στο δικαίωμα του παιδιού στη ζωή
- Στην επιβίωση και την ανάπτυξη
- Στον σεβασμό των απόψεων του παιδιού, καθώς επίσης και την αλληλεξάρτηση και το αδιαίρετο των δικαιωμάτων των παιδιών.

Στην αναφορά του στον τομέα της εκπαίδευσης, το πρόγραμμα στοχεύει σε μια εκπαίδευση με σκοπό την προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβάνει την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τους επαγγελματίες της εκπαίδευσης με ειδική εστίαση στα δικαιώματα των παιδιών, στον δημοκρατικό πολιτισμό, στην ισότητα, στο νέο περιβάλλον των μέσων ενημέρωσης και

πληροφόρησης, στον διαπολιτισμικό διάλογο και μία παιδαγωγική επικεντρωμένη στο παιδί – μαθητή με σκοπό να εξασφαλίσει ένα μη βίαιο περιβάλλον. Το πρόγραμμα αναφέρεται και στη βία στα σχολεία. Στοχεύει στο να βοηθήσει τα μέλη- κράτη να αναπτύξουν τη νομοθεσία, τις πολιτικές που θα ακολουθήσουν και τα συστήματα που απαιτούνται για να αποτρέψουν και να εξαλείψουν τις διάφορες μορφές βίας στα σχολεία.

Επισημαίνει ότι καλές πρακτικές, χρησιμοποιώντας ολιστική προσέγγιση στα σχολεία και τα μέσα που παρέχονται από τα προγράμματα του Συμβουλίου της Ευρώπης πάνω στην εκπαίδευση που επικεντρώνεται στα ανθρώπινα δικαιώματα και στην εκπαίδευση για δημοκρατική εντοπιότητα, θα προωθηθούν και θα διαχυθούν, με σκοπό την παροχή ενός υγιούς ψυχολογικού και φυσιολογικού σχολικού περιβάλλοντος, το οποίο προωθεί την ψυχική, την πνευματική και τη σωματική υγεία των παιδιών, καθώς επίσης και την εξάλειψη φαινομένων, όπως είναι

ο σχολικός εκφοβισμός, η διάκριση, η ταπεινωτική τιμωρία και η παρενόχληση, με το να προωθεί μη βίαιες αξίες και συμπεριφορές.

Η Βάσω Αρτινοπούλου στο βιβλίο της «Βία στο σχολείο»(2001) αναφέρει ότι «Πέρα από την ανάδειξη της σχολικής βίας σε ένα μείζον κοινωνικό πρόβλημα που απασχολεί όλα τα κράτη μέλη, εκείνο που επισημαίνει κανείς είναι η συνάρτηση του προβλήματος με τους όρους της εκπαιδευτικής διαδικασίας και την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Ορίζεται μάλλον ως εκπαιδευτικό πρώτιστα πρόβλημα και έπειτα ως κοινωνικό.»

Το Συμβούλιο της Ευρώπης επιδιώκει με τη στρατηγική του την προστασία των παιδιών και την εγγύηση των δικαιωμάτων τους σε περιπτώσεις που τα παιδιά είναι περισσότερο ευάλωτα. Αναφέρει ότι τα παιδιά έχουν νομικό δικαίωμα στην ισότητα, αλλά στην πράξη κάποια παιδιά είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένα στην παραβίαση των δικαιωμάτων τους και χρειάζονται ειδική προσοχή και μέτρα για την προστασία τους, καθώς επίσης και μέτρα για την ενδυνάμωση τους, ειδικότερα μέσα από την πρόσβαση στην εκπαίδευση που είναι προσανατολισμένη στα ανθρώπινα δικαιώματα.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει δεσμευθεί να εξαλείψει την διάκριση ενάντια στα παιδιά που είναι ευάλωτα με την υποστήριξη της **UNICEF** (<http://www.unicef.gr/convention>), της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της ανθρώπινης κοινωνίας.

Επίσης, θα συνεχίζει να προστατεύει τα δικαιώματα των παιδιών που προέρχονται από εθνικές μειονότητες, που ζουν σε κατάσταση πείνας, που

ανατράφηκαν σε καθεστώς κοινωνικής απομόνωσης, που είναι θύματα διάκρισης λόγω της φυλής, της εθνικότητας, του χρώματος του δέρματος, σωματικής ή πνευματικής ανικανότητας, του γένους, της θρησκείας, των πολιτικών ή άλλων απόψεων, της εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, ή άλλης θέσης, όπως ο σεξουαλικός προσανατολισμός ή το φύλο τους.

Επισημαίνει ότι κατά την εφαρμογή και υλοποίηση αυτού του στόχου, θα λάβει υπόψη ότι τα παιδιά είναι συχνά εκτεθειμένα σε πολλαπλές μορφές διάκρισης.

Δραστηριότητα 3 / Κεφάλαιο 4 (Συνεργατική)

Μελετήστε την ιστορία της έφηβης που έπεσε θύμα ηλεκτρονικού εκφοβισμού και στο αντίστοιχο θέμα στο forum της ομάδας σας καταγράψτε τα συναισθήματα που βίωσε, την αλλαγή στη συμπεριφορά της, τις αντιδράσεις των συμμαθητών της και τα δικαιώματα του παιδιού που παραβιάστηκαν στο διαδίκτυο και επεκτάθηκαν στον ενδοσχολικό και εξωσχολικό χώρο. Στη συνέχεια ανταλλάξτε απόψεις και καταλήξτε σε κοινά συμπεράσματα για τα δικαιώματα που παραβιάστηκαν και τις συνέπειες στο θύμα.

Ηλεκτρονική πηγή:

<http://www.boro.gr/34957/eksomologhsh-mias-efhvhs-hthela-na-aytoktonhsw-ta-paidia-me-koroideyan>

Μελέτη περίπτωσης

Εξομολόγηση μιας έφηβης «Ηθελα να αυτοκτονήσω, τα παιδιά με κορόιδευαν»

Μια έφηβη που σκέφτηκε την αυτοκτονία επειδή μια ομάδα τραμπούκων έκανε την ζωή της κόλαση, αποφάσισε να δώσει την ιστορία της στην δημοσιότητα με την ελπίδα να βοηθήσει μελλοντικά θύματα. Η Amy Louise Paul από την Αγγλία, συμμετέχει σε ένα βίντεο για μια οργάνωση κατά του εκφοβισμού στο διαδίκτυο, την Childline, που βοήθησε την Amy στις δύσκολες στιγμές της.

«Όταν ήμουν 13 είχα μια διαφωνία με μια φίλη στο σχολείο και νόμιζα τότε ότι είχε λήξει το θέμα. Την επόμενη μέρα, μία άλλη μου φίλη μου είπε ότι έχει φτιαχτεί μια σελίδα στο Facebook για όλους όσους εύχονται “να ήσουν ήδη νεκρή”. Απ’ ότι θυμάμαι, αυτή η σελίδα είχε δημοσιευτεί και σταλθεί σε πάρα πολλούς ανθρώπους, με σκοπό να ενταχθούν στο group αυτό.»

Πολλοί άνθρωποι εντάχθηκαν στο group και άφηναν απάνθρωπα σχόλια για την Amy. Η ίδια λέει ότι ο τραμπουκισμός που υπέστηκε στο Facebook επηρέασε τα συναισθήματα και τις σκέψεις της.

«Πριν γίνει αυτό ήμουν χαρούμενη, αλλά έπειτα δεν ήθελα να μιλήσω σε κανέναν, απέφευγα τους ανθρώπους, ξέκοψα ακόμα και από την οικογένειά μου... Λάτρευα το σχολείο, κάθε πρωί ξυπνούσα ενθουσιασμένη με την σκέψη ότι πάω να δω τους φίλους

μου και να μάθω νέα πράγματα. Ξαφνικά, όμως, η σκέψη του σχολείου με τρομοκρατούσε. Και δεν ήταν ότι όλα έμεναν στο σχολείο, αλλά από ένα σημείο και μετά όλα τα προβλήματα με ακολουθούσαν στο σπίτι. Άνοιγα τον υπολογιστή, φοβούμενη ότι κάτι κακό θα ειπωθεί για μένα όσο είμαι συνδεδεμένη. Με τάραζε τόσο πολύ που αμφισβητούσα τους λόγους για τους οποίους ζούσα και πραγματευόμουν ακόμα και την αυτοκτονία. Το τι ένιωθα είναι απερίγραπτο, ένιωθα ότι τα είχα χάσει όλα και πραγματικά δεν ήξερα τί να κάνω. Δεν ήθελα να πάω σχολείο. Δεν ήθελα να δω κανέναν. Αρνούνται να φάω, ακόμα και να ξυπνήσω».

Όταν η μητέρα της Amy, η Lisa, διευθύντρια καταστήματος, ανακάλυψε το γκρουπ που φτιάχτηκε για την κόρη της, έγινε έξω φρενών, αλλά ταυτόχρονα ένιωθε ανήμπορη να κάνει κάτι για να εμποδίσει το τι θα μπορούσε να γίνει.

«Το σχολείο γνώριζε για την ύπαρξη του γκρουπ, αλλά δεν με ειδοποίησε ποτέ. Έπειτα, ανακάλυψα ότι η κοπέλα που δημιούργησε το γκρουπ δεν τιμωρήθηκε. Έπειτα από αρκετές συναντήσεις με την διοίκηση του σχολείου, κατάλαβα ότι δεν ενδιαφέρονται για το πρόβλημα αυτό, δεν το έπαιρναν στα σοβαρά και νομίζω το κύριο πρόβλημα ήταν ότι δεν καταλάβαιναν τί είναι υπολογιστής πόσο μάλλον τραμπουκισμός online» λέει η Lisa.

«Η αστυνομία μας επισκέφτηκε περίπου 24 ώρες αφού ανέφερα το γεγονός, αλλά δεν ξαναεμφανίστηκαν έπειτα. Οι άνθρωποι δεν καταλαβαίνουν το μέγεθος του προβλήματος, στην πραγματικότητα, όμως, παίζουν με τις ζωές παιδιών».

«Η δασκάλα της Amy έκανε την συμμαθήριά της να σβήσει το γκρουπ, αλλά όλα τα παιδιά συζητούσαν ακόμα γι' αυτό και έκαναν την Amy να νιώθει άβολα. Η πραγματική βοήθεια ήρθε από την Childline, στην οποία στείλαμε ένα e-mail».

Οι άνθρωποι που δεν ασχολούνται με την τεχνολογία αδυνατούν να κατανοήσουν την σημασία του ζητήματος. Η Amy συμβουλεύει όποιους είναι θύματα των κοινωνικών δικτύων και τους κοροϊδεύουν, τους απειλούν ή τους παρενοχλούν να ειδοποιήσουν αμέσως, ή τους γονείς τους, ή τους δασκάλους τους, ή κάποια οργάνωση όπως την Childline. «Μπορεί να μην το καταλαβαίνετε τώρα, αλλά βοηθάει να μιλάτε σε άλλους».

4.1.3. Το Ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο

Η Βάσω Αρτινοπούλου στο βιβλίο της «Βία στο σχολείο» (2001) αναφέρει τους λόγους για τους οποίους η Ολλανδική Προεδρία του 1997 εισηγείται προς την Επιτροπή Παιδείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης τη διοργάνωση μιας ευρωπαϊκής διάσκεψης για το θέμα: *«Το θέμα της ασφάλειας στα σχολεία φαίνεται να ανάγεται σε ένα σημαντικό ζήτημα στην έρευνα και στη χάραξη πολιτικής στα περισσότερα κράτη μέλη... Πρώτον, παρατηρείται μεγάλο ενδιαφέρον για τα περιστατικά βίας μεταξύ των μαθητών... Η βία, η κακομεταχείριση, η σεξουαλική παρενόχληση, η λεκτική κακοποίηση είναι οι πιο συχνές μορφές βίας στα σχολεία... Δεύτερον, υπάρχει μεγάλη ανησυχία για το σχολείο και το σχολικό περιβάλλον... Τρίτον, υπάρχει αυξημένο ενδιαφέρον για τα κοινωνικά προβλήματα και την κοινωνία ως σύνολο...»*

Στη Διάσκεψη της Ουτρέχτης το 1997 αναγνωρίστηκε το πρόβλημα στα όρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποδόθηκε νόημα στις σχετικές ορολογίες (π.χ. οριοθετήθηκε η διαφορά ανάμεσα στο απλό πείραγμα σε αντιδιαστολή με το «πείραγμα» που καταστά σχολικός εκφοβισμός ανάμεσα στους μαθητές) και δόθηκε το έναυσμα για σοβαρή και υπεύθυνη αντιμετώπιση του προβλήματος από κάθε κράτος-μέλος της Ένωσης.

Οι πρωτοβουλίες (νομοθετικές, σχεδιασμό και ανάπτυξη πολιτικών δράσεων) που έχει αναλάβει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών είναι, γενικά, πολλές και ιδιαίτερα σημαντικές¹. Άλλωστε, η προάσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού αποτελεί βασικό στόχο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με τη συνθήκη ίδρυσής της, ενώ η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζει με ρητό τρόπο τα δικαιώματα του παιδιού στον **Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης** (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:EL:PDF>).

Συγκεκριμένα, το άρθρο 24 αναφέρεται ειδικά στα δικαιώματα του παιδιού τονίζοντας: «1. Τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προστασία και τη φροντίδα που απαιτούνται για την καλή διαβίωσή τους. Τα παιδιά μπορούν να εκφράζουν ελεύθερα τη γνώμη τους. Η γνώμη τους σχετικά με ζητήματα που τα αφορούν λαμβάνεται υπόψη σε συνάρτηση με την ηλικία και την ωριμότητά τους. 2. Σε όλες τις πράξεις που αφορούν τα παιδιά, είτε επιχειρούνται από δημόσιες αρχές είτε από ιδιωτικούς οργανισμούς, πρωταρχική σημασία πρέπει να δίνεται στο υπέρτατο συμφέρον του παιδιού. 3. Κάθε παιδί έχει δικαίωμα να διατηρεί τακτικά προσωπικές σχέσεις και απ' ευθείας επαφές με τους δύο γονείς του, εκτός εάν τούτο είναι αντίθετο προς το συμφέρον του».

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζει ότι τα δικαιώματα του παιδιού εξακολουθούν να απέχουν πολύ από το να γίνουν σεβαστά σε παγκόσμιο επίπεδο και, επίσης, οι θεμελιώδεις ανάγκες του παιδιού εξακολουθούν να μην ικανοποιούνται. Προς αντιμετώπιση των προβλημάτων που

εμφανίζονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση σχετικά με τα δικαιώματα του ανθρώπου, η Ευρωπαϊκή Ένωση με την ισχύ της μεγάλης παράδοσης και δέσμευση της στον τομέα των δικαιωμάτων του ανθρώπου εν γένει και του παιδιού ειδικότερα, έχει όλο το απαραίτητο κύρος για την τοποθέτηση των δικαιωμάτων του παιδιού σε απόλυτη προτεραιότητα στο πλαίσιο της διεθνούς ημερήσιας διάταξης και

¹ European Commission, EU acquis and policy documents on the rights of the child, Last updated: January 2015 προσβάσιμο στο http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/acquis_rights_of_child.pdf

την ενθάρρυνση των αναγκών του παιδιού βασιζόμενη στις αξίες του ευρωπαϊκού προτύπου κοινωνικής προστασίας και των άλλων προγραμμάτων που εφαρμόζει.

Η προάσπιση και η προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού αποτελεί πρωταρχικό στόχο της Ευρώπης. Το 2011 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνέταξε ατζέντα για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0060:FIN:en:PDF>) παρουσιάζοντας τις βασικές αρχές πάνω στις οποίες βασίζονται τα σχέδιά της και οι πολιτικές της με στόχο την προστασία των παιδιών.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αναλαμβάνοντας την ευθύνη της προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών, προτείνει τα εξής 11 μέτρα (κυρίως νομικές αλλαγές και στήριξη των αρμόδιων αρχών στις χώρες της ΕΕ):

- Νόμους για την καλύτερη προστασία των παιδιών (ως ιδιαίτερα ευάλωτης ομάδας) κατά τις δικαστικές διαδικασίες
- Νόμους προστασίας των παιδιών όταν είναι ύποπτα ή κατηγορούνται για διάπραξη εγκλήματος
- Νέους νόμους για την αναγνώριση και την εκτέλεση σε όλες τις χώρες της ΕΕ των αποφάσεων περί γονικής ευθύνης μετά από διαζύγιο ή χωρισμό των γονέων
- Προώθηση των κατευθυντήριων γραμμών του Συμβουλίου της Ευρώπης σχετικά με τη φιλική για τα παιδιά δικαιοσύνη και συνυπολογισμό τους κατά την εκπόνηση μελλοντικών διατάξεων του αστικού και ποινικού δικαίου
- Κατάρτιση δικαστών και άλλων επαγγελματιών για να βοηθούν τα παιδιά στο δικαστήριο
- Καλύτερη εκπαίδευση των αρχών που έρχονται σε επαφή με ασυνόδευτους ανηλίκους, συμπεριλαμβανομένων όσων ζητούν άσυλο στην ΕΕ
- Ιδιαίτερη μέριμνα για τα παιδιά, στο πλαίσιο προσεχούς σχεδίου της ΕΕ με αντικείμενο τη μεγαλύτερη κοινωνική ένταξη των Ρομά
- Άμεση λειτουργία της ανοιχτής γραμμής της ΕΕ 116 000, για αγνοούμενα παιδιά (επίσης, προώθηση διασυνοριακών συστημάτων έγκαιρης προειδοποίησης για παιδιά που έχουν απαχθεί ή που κινδυνεύουν)
- Αντιμετώπιση του κυβερνοεκφοβισμού και της κακόβουλης προσέγγισης, της έκθεσης σε βλαβερό περιεχόμενο, και άλλων κινδύνων στο Διαδίκτυο, μέσω του προγράμματος της ΕΕ "Ασφαλέστερο Διαδίκτυο"
- Καταπολέμηση της βίας κατά των παιδιών και του παιδεραστικού τουρισμού και προστασία των θυμάτων ένοπλων συρράξεων, μέσω των προγραμμάτων ανθρωπιστικής βοήθειας της ΕΕ
- Ενιαίο δικτυακό τόπο της ΕΕ για τα δικαιώματα των παιδιών

4.1.4. Το εθνικό θεσμικό πλαίσιο για τα δικαιώματα του παιδιού

Όπως αναφέρθηκε, η Ελλάδα έχει κυρώσει τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (με τον νόμο 2101/1992) και, επομένως, έτσι και αλλιώς είναι υποχρεωμένη να εφαρμόζει τους κανόνες της.

Επιπλέον, είναι υποχρεωμένη να υποβάλλει προς την Επιτροπή Δικαιωμάτων του Παιδιού του ΟΗΕ Έκθεση σχετικά με την εφαρμογή της.

Σύμφωνα με τις καταληκτικές **παρατηρήσεις της**

Επιτροπής

(<http://www.synigoros.gr/resources/kataliktikes-paratiriseis-ohe-2012.pdf>)

τα στοιχεία δεν είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικά. Όπως επισημαίνεται, το ελληνικό κράτος δεν έχει εκδώσει ακόμα ένα βασικό κείμενο για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι θετικοί παράγοντες είναι ότι η Επιτροπή σημειώνει ότι η Σύμβαση αποτελεί μέρος του

εθνικού νομοθετικού πλαισίου και υπερισχύει της εσωτερικής νομοθεσίας. Επίσης, σημειώνει τη σημασία της καθιέρωσης ενός Εθνικού Παρατηρητηρίου για τα δικαιώματα των Παιδιών για την επίβλεψη και υλοποίηση της Σύμβασης. Αναφέρεται στις προσπάθειες για την αύξηση της πληροφόρησης των παιδιών για τα δικαιώματά τους

και για την ευαισθητοποίησή τους απέναντι σε παγκόσμια θέματα μέσω, μεταξύ άλλων, της υλοποίησης του προγράμματος «Τα Σχολεία ως υπερασπιστές των παιδιών» και του προγράμματος «Τα παιδιά γράφουν και ζωγραφίζουν για τα δικαιώματά τους». Οι ανησυχίες της Επιτροπής εστιάζουν στο ότι το ελληνικό κράτος δεν μεριμνά για κάποιες πτυχές της εσωτερικής νομοθεσίας που είναι ασύμβατες με τις αρχές και διατάξεις της Σύμβασης.

Η Επιτροπή συνιστά στο κράτος να βελτιώσει τη συνεργασία και τον συντονισμό σε τακτική βάση με ΜΚΟ και να τις εμπλέξει στο πλαίσιο της υλοποίησης της Σύμβασης, δίνοντας ιδιαίτερη σημασία σε ΜΚΟ που εργάζονται για λογαριασμό των δικαιωμάτων του παιδιού από διαφορετικές εθνοτικές, θρησκευτικές, γλωσσικές και πολιτισμικές ομάδες.

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ)

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) (<http://www.nchr.gr/>) συστάθηκε με το ν. 2667/1998 (ΦΕΚ Α' 281, 18.12.1998). Σύμφωνα με αυτόν, η ΕΕΔΑ αποτελεί συμβουλευτικό όργανο της Πολιτείας σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου (και συνεπώς και των δικαιωμάτων του παιδιού).

Η βασική ιδέα που ενέπνευσε τη δημιουργία της ΕΕΔΑ είναι η διαρκής παρακολούθηση των εξελίξεων που σχετίζονται με το καθεστώς των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, η ενημέρωση της κοινής γνώμης για τους σχετικούς κινδύνους παραβίασης που ελλοχεύουν και προπαντός η παροχή συμβουλών για τη χάραξη σωστής κεντρικής πολιτικής για δικαιώματα του ανθρώπου. Σκοπός της ΕΕΔΑ είναι η συνεχής επισήμανση σε όλα τα όργανα της Πολιτείας της ανάγκης αποτελεσματικής κατοχύρωσης των δικαιωμάτων του ανθρώπου όλων όσοι διαβιούν στην Ελληνική Επικράτεια.

Ο Συνήγορος του Παιδιού

Ο **Συνήγορος του Πολίτη** είναι ανεξάρτητη αρχή κατοχυρωμένη στο Σύνταγμα. Ξεκίνησε τη λειτουργία του την 1^η Οκτωβρίου του 1998. Αποστολή του είναι η διαμεσολάβηση μεταξύ της δημόσιας διοίκησης και των πολιτών για την προστασία των δικαιωμάτων τους, την καταπολέμηση της κακοδιοίκησης και την τήρηση της νομιμότητας. Με τη ιδιότητά του ως **Συνήγορος του Παιδιού** (www.0-18.gr/gia-megaloyis/ti-einai-o-synigoros#ombudsman) έχει ως κύριο αντικείμενο την προάσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού. Η λειτουργία του καθορίζεται στον Νόμο 3094/2003 (με τον οποίο δημιουργήθηκε και ο Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού) και στον Κανονισμό Λειτουργίας του (ΠΔ 273/1999) στο πλαίσιο που θέτουν οι διατάξεις του Συντάγματος.

Ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Ιούλιο του 2003 στο πεδίο της προάσπισης και προαγωγής των δικαιωμάτων του παιδιού που δεν έχει συμπληρώσει το 18^ο έτος της ηλικίας του και λειτουργεί με τα πρότυπα του διεθνώς καταξιωμένου θεσμού του Συνηγόρου του Παιδιού. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο διαμεσολαβεί, ύστερα από αναφορές πολιτών, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις παραβίασης δικαιωμάτων του παιδιού, με βασική του επιδίωξη την προστασία και την αποκατάστασή τους.

Δύναται να **ενεργήσει αυτεπάγγελα** σε περιπτώσεις σοβαρών παραβιάσεων, αν το κρίνει αναγκαίο. Επίσης αναλαμβάνει **προτοβουλίες** για την παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής των διεθνών συμβάσεων και της λοιπής εθνικής νομοθεσίας για τα δικαιώματα του παιδιού.

Ο θεσμός του Συνηγόρου του Παιδιού λειτουργεί ήδη σε 24 χώρες από τα 47 κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Ενότητα 4.2

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό και το εθνικό θεσμικό πλαίσιο, τα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που επιδιώκουν την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου και τα προγράμματα στα οποία συμμετέχει η Ελλάδα μέσω των ελληνικών οργανώσεων που έχουν αρμοδιότητες εγκεκριμένες από το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων με τη συνεργασία των ΜΚΟ. Επίσης, αναφέρονται τα καθήκοντα και οι υποχρεώσεις όλων των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας και η δικαιοδοσία των εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού στις σχολικές μονάδες.

Σκοπός

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει αυτήν την ενότητα, θα είστε σε θέση να :

- Γνωρίζετε τί ορίζει το ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο για την εκπαίδευση, την προστασία των παιδιών από την ενδοσχολική βία και τον εκφοβισμό και την ασφάλεια των μαθητών
- Γνωρίζετε τα μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέναντι στη σχολική βία και τον εκφοβισμό
- Γνωρίζετε το εθνικό θεσμικό πλαίσιο για την πρόληψη της σχολικής βίας και του εκφοβισμού
- Γνωρίζετε ποιοι φορείς στην Ευρώπη και στην Ελλάδα είναι αρμόδιοι για την καταπολέμηση του φαινομένου
- Γνωρίζετε ποια μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης έχουν προταθεί για την εξάλειψη του φαινομένου στην Ευρώπη και στην Ελλάδα
- Γνωρίζετε τα ευρωπαϊκά προγράμματα κατά του φαινομένου στα οποία συμμετέχει και η Ελλάδα

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

- Γνωρίζετε τη δικαιοδοσία, τα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών για την πρόληψη και αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού
- Προτείνετε μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης για την εξάλειψη του φαινομένου

- ενδοσχολική βία και εκφοβισμός
- μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης
- επιμόρφωση και υποστήριξη εκπαιδευτικών
- επαγγελματίες ψυχικής υγείας και κοινωνικής πρόνοιας
- Συμβούλιο της Ευρώπης
- Ευρωπαϊκή Ένωση
- προστασία δικαιωμάτων παιδιού
- Σχολικοί Κανονισμοί και Δημοκρατική Διοίκηση
- δημοκρατικό σχολείο και παιδεία της δημοκρατίας
- αποτελεσματική μάθηση
- διδακτικές και μαθησιακές πρακτικές
- ενεργή συμμετοχή μαθητών και κοινωνικές δεξιότητες
- Ευρωπαϊκή Καμπάνια κατά του σχολικού εκφοβισμού
- συμβουλευτική για τους εκπαιδευτικούς
- δράσεις σχολείων, Δίκτυο Κατά της Βίας στο Σχολείο, Συνήγορος του Παιδιού, Ανάπτυξη και λειτουργία Δικτύου Πρόληψης και Αντιμετώπισης των φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού, Επιτροπή Συντονιστών Δράσεων Πρόληψης
- καθηκοντολόγιο εκπαιδευτικών
- σχολικοί σύμβουλοι, σύλλογοι διδασκόντων και σύλλογοι γονέων και κηδεμόνων, Σχολική Επιτροπή
- ομάδα παρέμβασης και Διακήρυξη του Σχολείου
- ευαισθητοποίηση και ενσυναίσθηση
- συμμετοχική και συνεργατική μέθοδος διδασκαλίας
- μοντέλα συνομηλίκων
- υποστηρικτική συμπεριφορά εκπαιδευτικών, εμπλοκή με το φαινόμενο

**Έννοιες
κλειδιά**

Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει δύο βασικές υποενότητες. Στην πρώτη υποενότητα αναφέρεται το Ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού στον ενδοσχολικό χώρο, καθώς και τα μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης κατά της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού στην Ευρώπη και τα προγράμματα που υπάρχουν. Επίσης, αναφέρονται τα καθήκοντα και οι υποχρεώσεις της σχολικής κοινότητας και η δικαιοδοσία των εκπαιδευτικών. Στη δεύτερη υποενότητα αναφέρεται το εθνικό θεσμικό πλαίσιο που αφορά στην πρόληψη και αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού, οι φορείς που έχουν αρμοδιότητες και τα προγράμματα στα οποία συμμετέχουν, καθώς και οι προτάσεις που έχουν υποβάλει.

**Εισαγωγικές
Παρατηρήσεις**

Εισαγωγή

Η βία και ο σχολικός εκφοβισμός αποτελούν πολυδιάστατα κοινωνικά φαινόμενα τα οποία τείνουν να λαμβάνουν ανησυχητικές διαστάσεις στα σχολεία. Επιφέρουν σοβαρές επιπτώσεις στην ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού και του εφήβου, αλλά και επιπτώσεις στη διαδικασία της μάθησης (Smith et al., 2004· Georgiou & Stavrinides, 2008· Stavrinidis et al., 2010).

Τα ερευνητικά στοιχεία δείχνουν ότι υπάρχει αυξανόμενη **ανασφάλεια** των παιδιών απέναντι στους συνομηλίκους τους και ότι έχουν αυξηθεί οι κακοποιητικές συμπεριφορές μεταξύ των παιδιών. Τα ερεθίσματα βίας στη ζωή των παιδιών έχουν πολλαπλασιαστεί μέσω των άμεσων βιωμάτων τους και μέσω των μηνυμάτων που δέχονται από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, τα οποία παρουσιάζουν ορισμένα περιστατικά βίας με ιδιαίτερη έμφαση, τα μεγεθύνουν ή τα διαστρεβλώνουν και κάποιες φορές υποβαθμίζουν άλλα χαρακτηριστικά ή συμπεριφορές που χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής σχετικά με το φαινόμενο (Μόσχος Γ., 2010, Επιτροπή Μελέτης Ομάδων Ενδοσχολικής Βίας της ΕΕΔΑ).

4.2.1. Μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισης της σχολικής βίας και του εκφοβισμού στην Ευρώπη

Οι πολιτικές που υλοποιούν τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πρόληψη και αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού διακρίνονται σε τρία επίπεδα (Αρτινοπούλου Β., 2001):

- **Εθνικές πολιτικές** που κατευθύνονται από την πολιτική εξουσία, όπως είναι το νομοθετικό πλαίσιο, η οργάνωση και λειτουργία εξειδικευμένων υπηρεσιών και αρχών, οι εθνικές δράσεις για τη μείωση της σχολικής αποτυχίας, την εξάλειψη του ρατσισμού και της διάκρισης, η βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών
- **Τοπικές- περιφερειακές πολιτικές** που σχεδιάζονται από τις τοπικές κοινωνίες και τις περιφέρειες, όπως είναι οι κοινωνικο- ψυχολογικές υπηρεσίες
- **Πολιτικές και πρωτοβουλίες** από τα σχολεία και τους μαθητές, όπως είναι τα προγράμματα ειρηνικής επίλυσης των διαφορών και διαμεσολάβησης με τη συμμετοχή όλων των παραγόντων της εκπαιδευτικής διαδικασίας – γονέων, μαθητών, εκπαιδευτικών και διευθυντών.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πρόγραμμα Ευρυδική «Επίπεδα Αυτονομίας και Ευθύνες των Εκπαιδευτικών στην Ευρώπη» (Eurydice – Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe 2008) (http://eacea.ec.europa.eu/Education/eurydice/documents/thematic_reports/094EL.pdf)

αναφέρει ότι οι οικονομικές, κοινωνικές και πολιτιστικές αλλαγές επιδρούν στις δραστηριότητες των εκπαιδευτικών. Τα σχολεία δεν καλούνται μόνο να βελτιώσουν την επίδοση των μαθητών, αλλά και να αναζητήσουν μόνα τους λύσεις σε κοινωνικά ζητήματα, όπως είναι η ένταξη των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, η ενσωμάτωση μαθητών με διαφορετικό κοινωνικό υπόβαθρο, η παροχή ίσων ευκαιριών σε λιγότερο προνομιούχους μαθητές και η ένταξη παιδιών μεταναστών. Στο παρελθόν αυτά τα ζητήματα επιλύονταν μέσα από διαφορετικές οδούς στο σχολείο. Τώρα η υιοθέτηση σε πολλές χώρες του ενιαίου μοντέλου ή του κοινού προγράμματος σπουδών καθ' όλη τη διάρκεια της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, υποχρεώνει τα σχολεία να αναπτύξουν κοινωνικές ευθύνες με τις οποίες δεν είναι εντελώς εξοικειωμένα.

Οι εκπαιδευτικοί δεν καλωσορίζουν πάντοτε αυτές τις αλλαγές, στο πλαίσιο των οποίων η επαγγελματική τους ταυτότητα επιφορτίζεται με καθήκοντα τα οποία είναι χαρακτηριστικά ενός ειδικού εκπαιδευτικού ή ενός κοινωνικού λειτουργού.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο Υπουργών υιοθέτησε Απόφαση Δημιουργίας του ειδικού προγράμματος DAPHNE III ως τμήματος του γενικού Προγράμματος «Θεμελιώδη Δικαιώματα και Δικαιοσύνη» (

http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/;ELX_SESSIONID=B2HvJtShhdFG0XsqcrFcznvyDNCQRC3QG4:DV PXJG5QRz0qrzY5r!-817222174?uri=CELEX:32007D0779),

με σκοπό τις στοχευμένες δράσεις για την ευαισθητοποίηση του κοινού, τη συνεισφορά στη θετική προσέγγιση των ατόμων που είναι εκτεθειμένα σε μορφές βίας και την ανάπτυξη και εφαρμογή προγραμμάτων υποστήριξης θυμάτων και ατόμων σε κίνδυνο και προγραμμάτων παρέμβασης προς τους δράστες

Η Ευρωπαϊκή Καμπάνια κατά του Σχολικού Εκφοβισμού (Europe's Anti-bullying Campaign), που δημιουργήθηκε στο πλαίσιο του Προγράμματος Daphne, αναφέρει τις υποχρεώσεις που πρέπει να έχουν οι εκπαιδευτικοί στην αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού και τονίζει ότι τον κύριο ρόλο τον έχουν οι εκπαιδευτικοί. Στην Ελλάδα Το Χαμόγελο του Παιδιού είναι ο συντονιστής εταίρος.

Συγκεκριμένα προτείνει

(<http://www.e-abc.eu/gr/sholikos-ekfovismos/oi-ekpaideutikoi/>):

Ο εκπαιδευτικός πρέπει :

- Να ενημερωθεί για το φαινόμενο έτσι ώστε να καταστεί ικανότερος στην αναγνώριση και στην αντιμετώπισή του, να μπορεί να το σταματά άμεσα και να δύναται να αναπτύξει προγράμματα ή τεχνικές παρέμβασης προς εκτόνωσή του
- Να μην υποτιμήσει αυτό το περιστατικό που του αναφέρει το παιδί
- Να κάνει άμεση και αυστηρή παρατήρηση αμέσως μετά το περιστατικό

Ο εκπαιδευτικός φωνάζει από μακριά: «Ελάτε εδώ εσείς! Αμέσως είπα! Τί νομίζετε ότι κάνετε;»

Αγόρι 1: (κατακόκκινο στο πρόσωπο) «Αυτός το ξεκίνησε!»

Αγόρι 2 : (κατακόκκινο στο πρόσωπο και με δάκρυα στα μάτια) «Ψέματα! Αυτός με έβρισε!»

Εκπαιδευτικός: (φωνάζοντας) «Τέλος είπα! Πηγαίνετε αμέσως στο γραφείο της διευθύντριας!»

Μηνύματα που πήραν οι μαθητές:

- ✚ Οι φωνές δικαιώνουν την άποψη του ατόμου
- ✚ Εκνεύρισαν τον εκπαιδευτικό.
- ✚ Ο Διευθυντής θα τους επιβάλει ποινή

Σενάριο 2^ο

Δύο αγόρια μαλώνουν στο προαύλιο.

Ο εκπαιδευτικός: (κινούμενος προς τα αγόρια) «Σταματήστε παιδιά, ηρεμήστε. Τί συμβαίνει εδώ;»

Αγόρι 1 : (κατακόκκινο στο πρόσωπο) «Αυτός το ξεκίνησε!»

Αγόρι 2 : (κατακόκκινο στο πρόσωπο και με δάκρυα στα μάτια) «Ψέματα! Αυτός με έβρισε!»

Ο εκπαιδευτικός: «Εντάξει. Τώρα είστε και οι δύο θυμωμένοι. Πάρτε μία βαθιά ανάσα και ηρεμήστε. Μετά θα συζητήσουμε τι συνέβη για να λύσουμε το πρόβλημα».

Μηνύματα που πήραν οι μαθητές:

- ✚ Το να πάρεις μια βαθιά ανάσα μπορεί να σε βοηθήσει στη διαχείριση του θυμού
- ✚ Η συζήτηση για τα προβλήματα είναι μία εναλλακτική στη βία
- ✚ Θέλει να μας ακούσει και να μας βοηθήσει

Η Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου (Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.), επίσης στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Ερευνητικού Διακρατικού Προγράμματος ΔΑΦΝΗ (DAPHNE III D.G. Justice, Freedom and Security)

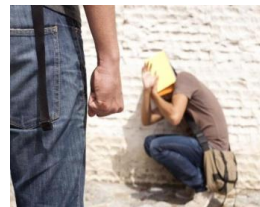
<https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0CDAQFjAD&url=http%3A%2F%2Fdide.kor.sch.gr%2Fjoomla%2Findex.php%2Fel%2Fservices%2F2012-12-15-07-11->

[39%2Fitem%2Fdownload%2F259_8e5015de0b9b3b574ea8ad29e4d53688&ei=aq-NVP2TKIbmUoC4gdgG&usg=AFQjCNGz3zPKrbnasP8fERW0q8h2FCnXLQ](http://www.dide.kor.sch.gr/joomla/index.php/el/services/2012-12-15-07-11-39%2Fitem%2Fdownload%2F259_8e5015de0b9b3b574ea8ad29e4d53688&ei=aq-NVP2TKIbmUoC4gdgG&usg=AFQjCNGz3zPKrbnasP8fERW0q8h2FCnXLQ)

υποβάλλει κάποιες προτάσεις στους εκπαιδευτικούς σαν καλές πρακτικές για την πρόληψη της σχολικής βίας και του εκφοβισμού στα σχολεία.

Συγκεκριμένα ο εκπαιδευτικός οφείλει:

- Να συζητά με τους μαθητές για τα δικαιώματά τους, τους κανόνες συμπεριφοράς που πρέπει να υπάρχουν στο σχολείο και τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να αντιμετωπισθεί η ενδοσχολική βία και ο εκφοβισμός
- Να ενισχύει το αίσθημα φιλίας μεταξύ των μαθητών και να αναδεικνύει την αλληλεγγύη της παρέας των φίλων ως το μέσον για την αντιμετώπιση των περιστατικών βίας και εκφοβισμού
- Να προβεί προς ευαισθητοποίηση των γονέων για το πρόβλημα της σχολικής βίας και του εκφοβισμού σε ατομικές και ομαδικές συνεργασίες
- Να αναζητά τις αιτίες που προκαλούν την απομόνωση και την περιθωριοποίηση των μαθητών και να προχωρεί προς την αντιμετώπισή τους
- Να εκδηλώνει μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την ένταξη των νεοφερμένων μαθητών ή των μαθητών που έχουν ειδικά προβλήματα και ανάγκες στη σχολική ομάδα
- Να ασκεί εποπτεία με ουσιαστικό τρόπο σε όλους τους χώρους του σχολείου που είναι πιθανό να εκδηλωθεί βία μεταξύ των μαθητών.

Στη συνέχεια προτείνει στους εκπαιδευτικούς τρόπους αντιμετώπισης σε περιστατικά ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού. Συγκεκριμένα ο εκπαιδευτικός χρειάζεται:

- Να προβεί προς διαβεβαίωση ότι το παιδί-θύμα «δεν ευθύνεται το ίδιο για το περιστατικό»
- Να υπενθυμίζει στο παιδί-θύμα ότι ενδιαφέρεται πραγματικά γι' αυτό και ότι βρίσκεται πάντα δίπλα του, για να το προστατεύει
- Να τον πληροφορήσει ότι μπορεί να αλλάξει η κατάσταση, αν «σπάσει τη σιωπή του» και να του εξηγήσει ότι η κοινοποίηση περιστατικών βίας και εκφοβισμού δεν αποτελεί «κάρφωμα»
- Να κάνει συζήτηση μέσα στην τάξη, έτσι ώστε να προκαλέσει την εκδήλωση της αλληλεγγύης των μαθητών
- Να προτείνει στο παιδί-θύμα πρακτικούς τρόπους για την αντιμετώπιση δύσκολων καταστάσεων
- Να προχωρήσει προς ενημέρωση των γονέων του παιδιού-θύματος για το περιστατικό
- Να προβεί, επίσης, προς ενημέρωση της ομάδας των εκπαιδευτικών και του διευθυντή του σχολείου για το περιστατικό βίας και εκφοβισμού
- Να ζητήσει τη βοήθεια ειδικών ψυχικής υγείας, εάν το κρίνει αναγκαίο.

Επίσης προτείνονται τρόποι για **την αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού**. Είναι ανάγκη :

- Να διερευνηθεί με συστηματικό τρόπο στην Ελλάδα το φαινόμενο της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού σε όλες του τις διαστάσεις ποιοτικά και ποσοτικά
- Να εκδοθεί από το Υπουργείο εγκύκλιος με οδηγίες για την αντιμετώπιση τέτοιου είδους φαινομένων. Θα πρέπει να υπάρξει συγκεκριμένη πολιτική που θα συμπεριλαμβάνει διαδικασίες καταγραφής των συμβάντων, διορισμού υπεύθυνου εκπαιδευτικού και συμβούλου με συγκεκριμένες αρμοδιότητες, παρακολούθησης των διαδικασιών αντιμετώπισης, ενημέρωσης των μαθητών σχετικά με την πρόσβαση σε συστήματα υποστήριξης, συνεργασίας με τους γονείς και οργάνωσης για ουσιαστική εποπτεία των μαθητών κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων
- Να υπάρξει επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σχετικά με τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση του προβλήματος
- Να υπάρξει συνεχής παρότρυνση και υποστήριξη των γονέων για την ενεργό συμμετοχή και συνεργασία τους με το σχολείο.

Επίσης απαιτείται :

- Η συνεχής συμβουλευτική των εκπαιδευτικών προς τους μαθητές, με στόχο την ενίσχυση της μαθητικής ομάδας για την αντιμετώπιση εκδηλώσεων συμπεριφορών βίας και εκφοβισμού
- Η ανάπτυξη προγραμμάτων προαγωγής της ψυχικής υγείας των μαθητών, με σκοπό την ένταξη τους στο σχολικό πρόγραμμα με διαθεματικό χαρακτήρα και άμεση σύνδεση με το πρόγραμμα σπουδών
- Η στελέχωση των εκπαιδευτικών περιφερειών με ειδικούς ψυχικής υγείας των παιδιών και εφήβων, με σκοπό την παρέμβαση τους στην αντιμετώπιση των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων όταν αυτά εκδηλώνονται στην καθημερινή σχολική πραγματικότητα.

Η Αρτινοπούλου Β. (2001) αναφέρει τρόπους για την πρόληψη και αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού σύμφωνα με τις αρχές που ορίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι η εκπαιδευτική πολιτική για την πρόληψη και αντιμετώπιση των συμπεριφορών βίας και εκφοβισμού πρέπει να βασίζεται στους εκπαιδευτικούς, στη σχολική τάξη, στους μαθητές, στο σχολείο, στο φυσικό περιβάλλον, στην οικογένεια και στην κοινότητα.

Μέτρα πρόληψης της σχολικής βίας και του εκφοβισμού:

Από μέρους των εκπαιδευτικών και της εκπαίδευσης:

- Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να υποστηρίζουν τη δυναμική της ομάδας και να διαθέτουν κοινωνικές δεξιότητες και γνώσεις της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης των παιδιών, καθώς επίσης και γνώσεις για τη βία και την επιθετικότητα
- Πρέπει να είναι πληροφορημένοι για τον εκφοβισμό και να έχουν σαφείς ρόλους στην κατανομή του προσωπικού του σχολείου, όσον αφορά στον εντοπισμό τέτοιων φαινομένων
- Να είναι ενημερωμένοι για το πρόβλημα και να υπάρχει κλινική επίβλεψη και συμβουλευτική
- Να υπάρχει άμεση συνάντηση των εκπαιδευτικών, ύστερα από την εκδήλωση περιστατικού βίας
- Οι εκπαιδευτικοί να είναι μνημένοι στην ομαδική εργασία και στη συνεργασία και να τις προωθούν
- Να προωθείται η ψυχική υγεία των εκπαιδευτικών στους χώρους εργασίας.

Από μέρους της σχολικής τάξης:

- Να υπάρχει θετική ανταπόκριση απ' όλη την τάξη, σαφείς κανόνες για μη βίαιη συμπεριφορά
- Να υπάρχει πολιτική κατά της βίας για κάθε τάξη με τη συμμετοχή των μαθητών και τον διάλογο μεταξύ τους.

Από μέρους των μαθητών:

- Οι μαθητές πρέπει να αναπτύσσουν κοινωνικές δεξιότητες για συναισθηματική και κοινωνική πληρότητα, αυτοέλεγχο και δυνατότητα επίλυσης προβλημάτων
- Πρέπει να προάγεται η ενεργητική συμμετοχή τους
- Πρέπει να υπάρχει συνεργατική μάθηση και ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των μαθητών που διαθέτουν διαφορετικά επίπεδα ικανοτήτων και δεξιοτήτων
- Οι μαθητές πρέπει να είναι πληροφορημένοι για το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού και να έχουν διαφορετικούς ρόλους σε καταστάσεις εκφοβισμού, έτσι ώστε να υπάρξει ευαισθητοποίηση για τη σχολική βία
- Οι μαθητές χρειάζεται να αναπτύξουν την πολιτική ευαισθητοποίησή τους και να έχουν περισσότερες ευκαιρίες να εκφράσουν τις απόψεις τους
- Πρέπει να υπάρχει διαμεσολάβηση μεταξύ συνομηλίκων (peer-mediation)
- Πρέπει να υπάρχει συμβουλευτική και επαγγελματικός προσανατολισμός για τη μείωση των πιθανοτήτων σχολικής αποτυχίας
- Πρέπει να υπάρχουν μέθοδοι αυτοπροστασίας των υποψηφίων παιδιών-θυμάτων.

Από μέρους του σχολείου:

- Το σχολείο πρέπει να έχει ευρεία πολιτική κατά της βίας και του εκφοβισμού διαμορφωμένη με τη συμμετοχή των ίδιων των μαθητών

- Είναι ανάγκη να υπάρχει μη στιγματιστική πολιτική για τα θύματα και τους θύτες σχολικής βίας
- Καθίσταται ανάγκη να υπάρχει μία γενική πολιτική για τη διαγωγή των μαθητών και των εκπαιδευτικών και για τις προϋποθέσεις συμβίωσης σε ασφαλές περιβάλλον
- Πρέπει να υπάρχουν προϋποθέσεις ανάπτυξης της δημοκρατίας στη δομή του σχολείου και της σχολικής τάξης
- Το σχολείο πρέπει να ενδυναμώνει τη θετική συμπεριφορά των μαθητών
- Το σχολείο είναι απαραίτητο να προβεί προς πληροφόρηση σε όλα τα επίπεδα για τους σχολικούς κανόνες και την πολιτική πρόληψης της βίας
- Το σχολείο πρέπει να προωθεί τις τακτικές συναντήσεις μεταξύ γονέων και εκπαιδευτικών
- Καθίσταται ανάγκη ενίσχυσης των δυνατοτήτων του σχολείου για εφαρμογή θετικών αλλαγών

Από μέρος του φυσικού περιβάλλοντος:

- Η τάξη πρέπει να διακρίνεται για την καθαριότητά της
- Πρέπει να υπάρχει καλαίσθητη επίπλωση της τάξης για δημιουργία θετικού μαθησιακού περιβάλλοντος
- Είναι ανάγκη να βελτιωθεί η επίβλεψη των μαθητών κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων
- Είναι ανάγκη να υπάρχει ασφάλεια στο προαύλιο
- Πρέπει να υπάρχει τακτοποίηση της ροής των μαθητών προς το σχολικό κτίριο και τις τάξεις.

Από μέρος της οικογένειας:

- Είναι ανάγκη να υπάρχει συνεργασία μεταξύ του σχολείου και των οικογενειών των μαθητών
- Είναι απαραίτητη η ύπαρξη βούλησης, συνεργασίας και εμπλοκής των γονέων στο πρόγραμμα πρόληψης της βίας στο σχολείο
- Πρέπει να υπάρχει σεβασμός στην εμπειρία των γονέων και θετική συνεργασία ως προς την ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών μεταξύ εκπαιδευτικών και γονέων
- Πρέπει οι οικογένειες να έχουν πληροφόρηση από τους μαθητές και το διδακτικό προσωπικό του σχολείου για θέματα που αφορούν τους μαθητές
- Καθίσταται ανάγκη να υπάρχει εκπαίδευση των γονέων για τη χρησιμοποίηση κατάλληλων μεθόδων και τεχνικών στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών
- Είναι απαραίτητη η υποστήριξη ανοιχτών συζητήσεων με όλες τις οικογένειες των μαθητών υπό την παρουσία ή την απουσία εκπαιδευτικών.

Από μέρος της κοινότητας:

- Είναι απαραίτητη η βούληση της κοινότητας για δικτύωση με τα προγράμματα πρόληψης της σχολικής βίας

- Πρέπει η κοινότητα να συνεργάζεται με φορείς υγείας, εκπαίδευσης, αστυνομίας και δικαιοσύνης καθώς και με υπηρεσίες κοινωνικο-ψυχολογικής στήριξης των νέων
- Πρέπει να υπάρξουν πρωτόκολλα συνεργασίας σε προγράμματα και κοινές δραστηριότητες του σχολείου και της κοινότητας
- Είναι αναγκαία η πληροφόρηση στα ΜΜΕ και τις τοπικές υπηρεσίες για την πολιτική πρόληψης της σχολικής βίας και του εκφοβισμού.

Δράσεις για τα σχολεία:

- Πρέπει να δημιουργηθεί στα σχολεία μία ομάδα αποτελούμενη από εκπαιδευτικούς, μαθητές, γονείς, επαγγελματίες υγείας και άλλα μέλη της κοινότητας, με σκοπό τη δημιουργία ενός σχεδίου δράσης για την ύπαρξη ενός ασφαλούς σχολείου χωρίς βία και εκφοβισμό
- Οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να προβούν προς διασφάλιση της ομαλής ένταξης των μαθητών στο σχολικό περιβάλλον
- Καθίσταται ανάγκη η σύνταξη, δημοσιοποίηση και εφαρμογή πολιτικών που διασαφηνίζουν την κοινωνικά αποδεκτή συμπεριφορά από την μη κοινωνικά αποδεκτή. Οι πολιτικές αυτές πρέπει να δείχνουν μηδενική ανοχή σε όσους την παραβιάζουν και θέτουν σε κίνδυνο την ασφάλεια των άλλων μαθητών
- Το σχολείο πρέπει να είναι ελκυστικό ως μαθησιακό περιβάλλον για τους μαθητές και ως τόπος συνάντησης προς ενημέρωση, ανταλλαγή απόψεων και επίλυση προβλημάτων για τους γονείς
- Τα σχολεία πρέπει να διαθέτουν ώρες μετά τη λήξη των μαθημάτων, έτσι ώστε να γίνονται κέντρα συζήτησης, ενημέρωσης και συνάντησης μεταξύ γονέων, μαθητών και εκπαιδευτικών
- Τα σχολεία πρέπει να προβούν στη δημιουργία προγραμμάτων για τη μη βίαιη επικοινωνία και την ειρηνική επίλυση των διαφορών για τους γονείς, τους μαθητές και το διδακτικό προσωπικό
- Είναι απαραίτητη η ενημέρωση των σχολείων για τα περισσότερο αποτελεσματικά προγράμματα πρόληψης και αντιμετώπισης της σχολικής βίας, έτσι ώστε να τα προσαρμόσουν και να τα εφαρμόσουν στην περιοχή τους και να διαμοιράσουν τη γνώση τους για αυτά

Μέτρα αντιμετώπισης της σχολικής βίας και του εκφοβισμού:

Οι εκπαιδευτικοί:

- Χρειάζονται σοβαρές συζητήσεις με τα παιδιά-θύματα και τα παιδιά-θύτες
- Απαιτούνται σοβαρές συζητήσεις με τους γονείς των εμπλεκόμενων μαθητών
- Απαιτείται η κοινωνική, ψυχολογική και ιατρική αντιμετώπιση
- Χρειάζεται πρόσβαση σε κέντρο άμεσης βοήθειας για την αντιμετώπιση της κρίσης
- Καθίσταται ανάγκη η ουσιαστική παρακολούθηση (follow-up).

Το σχολείο:

- Χρειάζονται συναντήσεις ολόκληρου του σχολείου για συζήτηση προς τη λήψη μέτρων, ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών
- Απαιτείται η διαμόρφωση θετικών και κοινά αποδεκτών μέτρων επιβολής της πειθαρχίας.

Οι μαθητές:

- Είναι ανάγκη η ύπαρξη ψυχολογικής, θεραπευτικής, κοινωνικής και ιατρικής αντιμετώπισης των παιδιών-θυμάτων και των παιδιών-θυτών
- Χρειάζεται η άμεση πρόσβαση σε κέντρο αντιμετώπισης κρίσεων και παροχή άμεσης βοήθειας

Η οικογένεια:

- Είναι ανάγκη να υπάρχει ψυχολογική, κοινωνική και ιατρική αντιμετώπιση από τους επαγγελματίες της υγείας
- Απαιτείται πρόσβαση σε κέντρο άμεσης βοήθειας
- Χρειάζεται παρακολούθηση της πορείας της οικογενείας που έχει παιδιά-θύματα και παιδιά-θύτες.

Η κοινότητα:

- Καθίσταται απαραίτητη η ύπαρξη σχεδιασμένων προγραμμάτων σε τοπικό επίπεδο
- Απαιτείται η πρόσβαση στις τοπικές υπηρεσίες για την έγκαιρη διάγνωση και αντιμετώπιση των περιστατικών και του φαινομένου βίας και σχολικού εκφοβισμού.

4.2.2. Το εθνικό θεσμικό πλαίσιο για την ενδοσχολική βία και πρωτοβουλίες στην Ελλάδα

Ο βασικός σκοπός της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σύμφωνα με τον θεμελιώδη νόμο 1566/1985, είναι να συνεισφέρει «στην ολοκληρωμένη, αρμονική και ισορροπημένη ανάπτυξη των διανοητικών, ψυχολογικών και σωματικών δυνάμεων των μαθητών, έτσι ώστε, ανεξάρτητα από το γένος τους ή την καταγωγή τους, να μπορούν να γίνουν ολοκληρωμένες προσωπικότητες και να ζήσουν με αρμονία» Επίσης, «πιο συγκεκριμένες παροχές α) να προστατεύσει και να ενδυναμώσει το δικαίωμα των μαθητών για θρησκευτική ελευθερία, β) να ενθαρρύνει το σεβασμό για την πολιτιστική τους κληρονομιά, γ) να προωθήσει την ανάπτυξη πνεύματος φιλίας, συνεργασίας και ειρηνικής συνύπαρξης με όλους τους άλλους ανθρώπους στη Γη, δ) να προωθήσει την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος».

Σε περιπτώσεις παραβατικότητας των ανήλικων μαθητών στο σχολείο εφαρμόζονται οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα που αναφέρονται στους ανήλικους. Τον Απρίλιο 2015, με το άρθρο 8 του νόμου 4322/2015 τροποποιήθηκε το άρθρο 312 του Ποινικού Κώδικα που αφορά στην «πρόκληση βλάβης με συνεχή σκληρή

συμπεριφορά» και αφορά και σε ανήλικους. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρεται: «1. Αν δεν συντρέχει περίπτωση βαρύτερης αξιόποινης πράξης, τιμωρείται με φυλάκιση, όποιος με συνεχή σκληρή συμπεριφορά προξενεί σε τρίτον σωματική κάκωση ή άλλη βλάβη της σωματικής ή ψυχικής υγείας. Αν η πράξη τελείται μεταξύ ανηλίκων δεν τιμωρείται εκτός αν η μεταξύ τους διαφορά ηλικίας είναι μεγαλύτερη από τρία (3) έτη, οπότε επιβάλλονται μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα. 2. Αν το θύμα δεν συμπλήρωσε ακόμη το δέκατο όγδοο (18ο) έτος της ηλικίας του ή δεν μπορεί να υπερασπίσει τον εαυτό του και ο δράστης το έχει στην επιμέλεια ή στην προστασία του ή ανήκει στο σπίτι του δράστη ή έχει μαζί του σχέση εργασίας ή υπηρεσίας ή το έχει αφήσει στην εξουσία του ο υπόχρεος για την επιμέλειά του ή του το έχουν εμπιστευθεί για ανατροφή, διδασκαλία, επίβλεψη ή φύλαξη έστω προσωρινή, αν δεν συντρέχει περίπτωση βαρύτερης αξιόποινης πράξης, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον έξι (6) μηνών. Με την ίδια ποινή τιμωρείται όποιος με συστηματική παραμέληση των υποχρεώσεών του προς τα προαναφερόμενα πρόσωπα γίνεται υπαίτιος να πάθουν σωματική κάκωση ή βλάβη της σωματικής ή ψυχικής τους υγείας».

Σχολικοί Σύμβουλοι, Διευθυντές, Εκπαιδευτικοί – πλαίσιο καθηκόντων

Η **σχολική βία και ο εκφοβισμός** απασχολεί ιδιαίτερα τους Σχολικούς Συμβούλους, τους Διευθυντές των σχολικών μονάδων και τους εκπαιδευτικούς που αναδεικνύουν ως πρώτη επιμορφωτική προτεραιότητα τη διαχείριση προβλημάτων σχολικής τάξης, ειδικότερα αυτών που σχετίζονται με τα φαινόμενα βίας και επιθετικότητας μεταξύ των μαθητών (Γραίκος, Μαρκάδας & Τάρη, 2013).

Ο ρόλος των **Σχολικών Συμβούλων** στην αντιμετώπιση της σχολικής βίας περιγράφεται με αδρό τρόπο από τον νόμο θέσπισης του θεσμού Ν.1304/1982 (ΦΕΚ 144 τ. Α΄) από το προεδρικό διάταγμα 201/1998 για την Οργάνωση και λειτουργία των Δημοτικών Σχολείων, καθώς και από την υπουργική απόφαση Φ. 353.1/324/105657/Δ1/2002, που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 1340/2002 και είναι γνωστή ως «καθηκοντολόγιο» για τον καθορισμό καθηκόντων και αρμοδιοτήτων όλων όσοι εμπλέκονται στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η υπουργική απόφαση Φ. 353.1/324/105657/Δ1/2002 δεν περιλαμβάνει κάποια συγκεκριμένη αναφορά στο φαινόμενο της σχολικής βίας. Στις αρμοδιότητες των Σχολικών Συμβούλων, των Διευθυντών και του Συλλόγου Διδασκόντων υπάρχουν έμμεσες αναφορές που σχετίζονται με προβλήματα που αναφέρονται στη σχολική ζωή. Σε αυτά τα προβλήματα υπάγονται και όσα συμβάντα μπορούν να καταταχθούν κάτω από τον γενικό τίτλο σχολική βία.

Σύμφωνα με το «καθηκοντολόγιο» «οι Διευθυντές είναι υπεύθυνοι για την ομαλή λειτουργία του σχολείου και τον συντονισμό της σχολικής ζωής» (άρθρο 28, παράγραφος 2, εδάφιο β). Οι αναφορές που γίνονται στις αρμοδιότητες των διευθυντών

για την αντιμετώπιση ζητημάτων σχολικής βίας είναι περισσότερες από αυτές που γίνονται για τις αρμοδιότητες των Σχολικών Συμβούλων. Ο Διευθυντής της κάθε σχολικής μονάδας μαζί με όλους τους εκπαιδευτικούς είναι υπεύθυνος για την προστασία της υγείας και της ασφάλειας των μαθητών (άρθρο 29, παράγραφος 5). Στις αρμοδιότητες αυτές συμπεριλαμβάνεται και η δημιουργία κλίματος δημοκρατικής συμπεριφοράς των μαθητών και η τήρηση της πειθαρχίας σε συνεργασία με τους διδάσκοντες (άρθρο 29, παράγραφος 7). Ο Διευθυντής οφείλει να εργάζεται για τη διαμόρφωση συνθηκών φιλικού παιδαγωγικού κλίματος μεταξύ των μαθητών (άρθρο 31, παράγραφος 5).

Από την υπουργική απόφαση Φ. 353.1/324/105657/Δ1/2002 από το «καθηκοντολόγιο» συνάγεται ότι οι εκπαιδευτικοί δύνανται να συμβάλουν στην πρόληψη των φαινομένων της σχολικής βίας σε συνεργασία με τους μαθητές, με το να διδάσκουν τον σεβασμό προς την προσωπικότητα των συνανθρώπων και καλλιεργώντας και εμπνέοντας τη δημοκρατική συμπεριφορά (άρθρο 36, παράγραφος 4). Επίσης οι εκπαιδευτικοί έχουν την ευθύνη της επιτήρησης και της προστασίας των μαθητών και την μέριμνα για ό,τι σχετίζεται με την ασφάλειά τους (άρθρο 36, παράγραφος 18).

Ωστόσο, οι αρμοδιότητες που έχουν οι **Σχολικοί Σύμβουλοι**, οι **Διευθυντές** των σχολικών μονάδων και οι **Σύλλογοι των Διδασκόντων** σχετικά με τα ζητήματα της σχολικής βίας δεν οριοθετούνται με ευκρίνεια από το θεσμικό πλαίσιο που αφορά στην εκπαίδευση. Μέσα από διατάξεις νόμων, προεδρικά διατάγματα και υπουργικές αποφάσεις ανακύπτουν οι παιδαγωγικές ευθύνες των εκπαιδευτικών και ο θεσμικός ρόλος τους πάνω στο φαινόμενο της σχολικής βίας. Σύμφωνα με τους Γραϊκό, Ν., και Μαρκάδα, Σ. (2013) θα πρέπει να υπάρξει :

- Αλλαγή του θεσμικού πλαισίου στην κατεύθυνση παροχής αρμοδιοτήτων
- Ανάδειξη του σχολικού συμβούλου ως κυρίου συντονιστή κάθε δράσης ενάντια στη σχολική βία
- Ενεργοποίηση από το σχολείο υποστηρικτικών δομών αντιμετώπισης προς όφελος του μαθητή σε περίπτωση εκδήλωσης φαινομένου σχολικής βίας.

Στη συνέχεια προτείνουν κάποιες εναλλακτικές προτάσεις και βήματα ενεργειών για την πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας. Συγκεκριμένα, προτείνουν τη συγκρότηση ενός δικτύου ψυχοκοινωνικής υποστήριξης από τις ήδη υπάρχουσες υπηρεσίες πρόνοιας σε τοπικό επίπεδο.

Το δίκτυο αυτό δύναται να δημιουργηθεί από :

- Το Τμήμα Κοινωνικής Αλληλεγγύης της Αντιπεριφέρειας, το οποίο διαθέτει ειδικούς επιστήμονες, όπως ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς

- Τις Κοινωνικές Υπηρεσίες των δήμων που διαθέτουν, επίσης, ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς
- Το ΚΕΔΔΥ
- Τον Υπεύθυνο Αγωγής Υγείας ή Σχολικών Δραστηριοτήτων της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης

Αυτοί οι φορείς σε συνεργασία μπορούν να συγκροτήσουν μία **Ομάδα Παρέμβασης** υπό την ευθύνη και την καθοδήγηση ενός σχολικού συμβούλου, με σκοπό να επεμβαίνουν άμεσα σε περιστατικά που αφορούν το φαινόμενο της ενδοσχολικής βίας. Συγκεκριμένα :

- Ο ψυχολόγος της Κοινωνικής Υπηρεσίας θα υποστηρίζει τον μαθητή και θα ενημερώνει τον Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων του Σχολείου
- Ο κοινωνικός λειτουργός θα ενημερώνει και θα υποστηρίζει την οικογένεια
- Ο υπεύθυνος Αγωγής Υγείας θα προτείνει την υλοποίηση ενός σχετικού προγράμματος σε επίπεδο σχολικής μονάδας
- Το ΚΕΔΔΥ θα προβεί στην αξιολόγηση-διάγνωση του μαθητή, αν το κρίνει αναγκαίο
- Ο σχολικός σύμβουλος θα παρέχει οδηγίες στους εκπαιδευτικούς του σχολείου σε όλη τη διάρκεια αντιμετώπισης του προβλήματος

Στη συνέχεια προτείνουν «βήματα» ως πλαίσιο δράσης, έτσι όπως αυτά προτάθηκαν από την Αμερικανική Ένωση Ψυχολόγων, προσαρμοσμένα στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα :

- Εντοπισμός και πλήρης καταγραφή-αξιολόγηση της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς στον ενδοσχολικό χώρο από τον διδάσκοντα
- Διαχείριση του προβλήματος σε επίπεδο τάξης και ενημέρωση του Διευθυντή του σχολείου και της οικογένειας του μαθητή
- Συζήτηση του προβλήματος στον Σύλλογο Διδασκόντων και συνεργασία με τον σχολικό σύμβουλο και την οικογένεια του μαθητή
- Κατάρτιση προγράμματος διαχείρισης και αντιμετώπισης της επιθετικής συμπεριφοράς σε επίπεδο σχολικής μονάδας με παροχή κινήτρων, ανάθεση ρόλων και άλλων τρόπων
- Ευαισθητοποίηση όλων των μαθητών του σχολείου με σκοπό την προώθηση δράσεων κατά της παραβατικής και επιθετικής συμπεριφοράς

- Αξιολόγηση του μαθητή από το ΚΕΔΔΥ και ενημέρωση του δικτύου φορέων ψυχοκοινωνικής υποστήριξης προς άμεση παρέμβαση
- Συνεργασία από κοινού του σχολείου με τον ψυχολόγο, τον κοινωνικό λειτουργό και τον σχολικό σύμβουλο για την κατάρτιση ειδικού σχεδίου αντιμετώπισης του προβλήματος

- ✓ Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να προωθούν τις συνεργατικές και συμμετοχικές μεθόδους διδασκαλίας και να προβούν στην αλλαγή της οργάνωσης της μαθησιακής διαδικασίας
- ✓ Πρέπει να καλλιεργούν πνεύμα συνεργασίας και δημοκρατικότητας μεταξύ των μαθητών
- ✓ Οφείλουν να συνεργάζονται οι εκπαιδευτικοί όλων των ειδικοτήτων στον σχεδιασμό κοινών εκπαιδευτικών προγραμμάτων
- ✓ Πρέπει να προωθούν τη μείωση της σχολικής βίας μέσω εννοιών σε όλη την ύλη των γνωστικών αντικειμένων που μπορούν να σχετισθούν με τη βία και τις συνέπειές της, έτσι ώστε να βρίσκονται κοντά στα παιδιά τους και στους προβληματισμούς τους, επικοινωνώντας διαλεκτικά μαζί τους
- ✓ Πρέπει να προωθούν τη συνεργασία ολόκληρης της σχολικής κοινότητας τόσο σε επίπεδο σχολικού συμβουλίου όσο και μέσα από τη διοργάνωση εκδηλώσεων ενημέρωσης, συζητήσεων, εκθέσεων που θα προάγουν τις ειρηνικές σχέσεις, αλλά και την εγρήγορση όλων, με απώτερο στόχο την αποτροπή της εκδήλωσης μορφών βίας, επιθετικότητας και εκφοβισμού μεταξύ μαθητών

Το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων υλοποιεί τις πράξεις **Ανάπτυξη και λειτουργία Δικτύου Πρόληψης και Αντιμετώπισης των φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού ΑΠ1, ΑΠ2 και ΑΠ3** στον Άξονα Προτεραιότητας 1, 2 και 3 μέσω του Ε.Π. «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του ΕΣΠΑ 2007-2013 για τα σχολικά έτη 2013-2014 και 2014-2015 με σκοπό την ανάπτυξη και λειτουργία δικτύου ενημέρωσης, επιμόρφωσης, πρόληψης και αντιμετώπισης των φαινομένων της σχολικής βίας και εκφοβισμού με περιοδική εκτίμηση σε επίπεδο Σχολικής Μονάδας με σχετική εγκύκλιο

(<http://edu.klimaka.gr/scholikes-drasthriothtes/programmata-drasthriothtes/2390-egkyklios-ylopoihs-diktyo-sxolikh-bia.html>).

Με βάση την εγκύκλιο σε επίπεδο Υπουργείου για κάθε Περιφερειακή Διεύθυνση Π.Ε και Δ.Ε. συγκροτείται Επιτροπή Συντονιστών Δράσεων Πρόληψης (Ε.ΣΥ.Δ.Π.) με συγκεκριμένες αρμοδιότητες με σκοπό την προώθηση στις σχολικές μονάδες των δύο βαθμίδων εκπαίδευσης προγραμμάτων πρόληψης ενάντια στη σχολική βία και τον εκφοβισμό με αξιοποίηση ταυτόχρονα του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών, της Ευέλικτης Ζώνης, των κάθε είδους διαθεματικών δραστηριοτήτων, όπως ερευνητικές εργασίες, project, βιωματικές δράσεις και Προγραμμάτων Αγωγής Υγείας, Σχολικών Δραστηριοτήτων και Συμβουλευτικών Σταθμών Νέων.

Οι δράσεις περιλαμβάνουν την ενημέρωση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και των γονέων καθώς και δράσεις ευαισθητοποίησης.

Το **Δίκτυο κατά της Βίας στο Σχολείο (Anti-bullying network)** (<http://www.antibullyingnetwork.gr/>) είναι ένα δίκτυο συνεργασίας που δημιουργήθηκε το 2010 με πρωτοβουλία της Ε.Ψ.Υ.Π.Ε. και με τη συμμετοχή δημοσίων και μη κυβερνητικών φορέων. Στο πλαίσιο της ολιστικής προσέγγισης, οι παρεμβάσεις κατά της βίας αφορούν στο σχολείο, στην τάξη, στον εκπαιδευτικό, στους μαθητές, στους γονείς και σε ολόκληρη την τοπική κοινωνία. Συγκεκριμένα, για την πρόληψη και αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού προτείνει κάποιες καλές πρακτικές:

Σε επίπεδο σχολείου:

- Χρειάζεται σύνταξη Σχολικής Επιτροπής ενάντια στον εκφοβισμό και την ενδοσχολική βία
- Απαιτείται Διακήρυξη του σχολείου ενάντια στη βία, που να ορίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις όλων των μελών της σχολικής κοινότητας
- Είναι ανάγκη να αυξηθεί η επίβλεψη του σχολικού χώρου
- Πρέπει να υπάρξει ευαισθητοποίηση και συνεργασία με τους γονείς για να σταματήσει ο κύκλος αναπαραγωγής και ενθάρρυνσης της ενδοσχολικής βίας.

Σε επίπεδο τάξης:

- Πρέπει να υπάρξει συζήτηση στην τάξη για τον ορισμό και τις μορφές της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού και τις επιπτώσεις τους στους μαθητές
- Πρέπει να υπάρξει ενημέρωση των λόγων για τους οποίους ο σχολικός εκφοβισμός και η ενδοσχολική βία δεν είναι αποδεκτοί από το σχολείο
- Είναι αναγκαίο να υπάρξουν τρόποι και προτάσεις πρόληψης και αντιμετώπισης από τους μαθητές και η σύνταξη κανόνων της τάξης ενάντια στη βία
- Πρέπει να προάγονται οι συνεργατικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των μαθητών
- Καθίσταται απαραίτητη η παροχή ευκαιριών για θετική έκφραση της επιθετικότητας, όπως για παράδειγμα μέσω του αθλητισμού
- Πρέπει να δημιουργηθούν προϋποθέσεις παροχής βοήθειας από τους μαθητές προς άλλους για την επίλυση των συγκρούσεων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε εκφοβισμό

Δραστηριότητα 5 / κεφάλαιο 4 (συνεργατική)

Προαιρετικά, μέσω του αντίστοιχου θέματος στην ομάδα συζητήσεων (forum)

Δίνονται μερικά παραδείγματα λεκτικής επικοινωνίας ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και στο παιδί-θύτη και τα αντίστοιχα μηνύματα που εμπεριέχονται σε αυτήν την επικοινωνία. Μελετήστε τα και επιλέξτε τα κατάλληλα με βάση τις εμπειρίες και τις γνώσεις σας. Στη συνέχεια στο σχετικό θέμα του forum συζητήστε/αποφασίστε ποια θεωρείτε κατάλληλα. Ανταλλάξτε απόψεις για το ποιες αντιδράσεις εκπαιδευτικών μπορούν να βοηθήσουν στην αντιμετώπιση του περιστατικού βίας και να οδηγήσουν στην επίλυση της σύγκρουσης.

Μελέτη περίπτωσης

Δύο αγόρια μαλώνουν στο προαύλιο του σχολείου. Το ένα αγόρι χτυπά το άλλο.

Εκπαιδευτικός: «Πώς και αποφάσισες να τον χτυπήσεις;»

- Υπάρχει επιλογή και ευθύνη για την επιλογή

Εκπαιδευτικός: «Θα πρέπει τώρα να πάμε στο γραφείο και να βρούμε μαζί έναν τρόπο να λύσουμε αυτό το πρόβλημα».

- Το παιδί μπορεί να λύσει τα προβλήματα του και να λάβει υποστήριξη αν χρειαστεί.

Εκπαιδευτικός: «Η τιμωρία σου είναι στέρηση όλων των επόμενων διαλειμμάτων».

- Τιμωρεί και αδιαφορεί για τυχόν εξηγήσεις.

Εκπαιδευτικός: «Πώς νομίζεις ότι ένιωσες;»

- Ενθαρρύνει την ενσυναίσθηση του παιδιού και προσκαλεί σε επικοινωνία.

Εκπαιδευτικός: «Κοίτα τι έκανες! Απαράδεκτη συμπεριφορά!»

- Απευθύνει κατηγορία, επικρίνει, αποσκοπεί στη δημιουργία ενοχών.

Εκπαιδευτικός: «Τί νομίζεις ότι θα μπορούσε να γίνει, για να μην επαναληφθεί;»

- Το παιδί μπορεί να βρει τρόπους, για να αποφύγει τη βία.

Εκπαιδευτικός: «Για να δούμε τώρα τί θα σκεφτείς για να το εξηγήσεις αυτό!»

- Υπάρχει ειρωνεία, υπονοεί ότι το παιδί δεν είναι ικανό ούτε να δώσει εξηγήσεις για την πράξη του ούτε να βρει λύση στα προβλήματα του.

Εκπαιδευτικός: «Θα σου άρεσε να έκαναν το ίδιο σε σένα;»

- Τοποθετεί το παιδί-θύτη στη θέση του άλλου.

Για την αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού το Δίκτυο προτείνει τις ακόλουθες καλές πρακτικές:

Ο Διευθυντής:

- Πρέπει να καταγράψει τα περιστατικά, δίνοντας πληροφορίες για τον τόπο, τον χρόνο και τα άτομα που συμμετείχαν, τα άτομα που ήταν παρατηρητές, καθώς και για τη μορφή εκφοβισμού που ασκήθηκε
- Πρέπει να διατηρεί ένα αρχείο καταγραφής των συμβάντων, έτσι ώστε τα ενδιαφερόμενα μέρη να έχουν εύκολη πρόσβαση σε αυτά
- Πρέπει να προσδιορίσει αν το περιστατικό αφορά μεμονωμένη ή επαναλαμβανόμενη συμπεριφορά παραβίασης των κανόνων ενάντια στη βία
- Αν το περιστατικό αφορά επαναλαμβανόμενη εκφοβιστική συμπεριφορά, πρέπει να επικοινωνήσει με τους γονείς του παιδιού και να κανονίσει συνάντηση μαζί τους
- Πρέπει να καθορίσει τις συνέπειες του παιδιού που εκφοβίζει, τις συνέπειες των παιδιών- υποστηρικτών του παιδιού που εκφοβίζει και να ενημερώσει τη Σχολική Επιτροπή
- Οφείλει να σχεδιάσει τον τρόπο παρακολούθησης του προβλήματος έτσι ώστε να έχει την εποπτεία της εξέλιξης της κατάστασης.

Οι εκπαιδευτικοί:

- Πρέπει να συζητήσουν με το παιδί-θύμα και να γίνουν προσεκτικοί ακροατές του, να διαβεβαιώσουν το παιδί ότι θα ανταποκριθούν άμεσα για την προστασία του και ότι είναι διαθέσιμοι να παράσχουν κάθε δυνατή βοήθεια και να συμβουλευθούν το παιδί να τους κρατά ενήμερους για οποιαδήποτε εξέλιξη
- Πρέπει να συζητήσουν με τους γονείς του παιδιού, να εκφράσουν τις ανησυχίες τους και να δείξουν ότι είναι αποφασισμένοι να αναλάβουν δράση
- Να προβούν προς εξακρίβωση ποιο είναι το παιδί που εκφοβίζει και ποιο το παιδί που εκφοβίζεται
- Να εξακριβώσουν αν υπάρχει κάποια ομάδα που ενθαρρύνει ή υποστηρίζει το παιδί που εκφοβίζει
- Να οδηγήσουν το παιδί-θύτη στο γραφείο του Διευθυντή του σχολείου και συζητήσουν μαζί του για το περιστατικό
- Να υποστηρίξουν το παιδί-θύμα σε συνεργασία με το Διευθυντή του σχολείου
- Να προσδιορίσουν ποιοι συμμαθητές ήταν παρόντες στο περιστατικό εκφοβισμού, ποιοι ήταν απλοί παρατηρητές και ποιοι ενθάρρυναν το παιδί-θύτη
- Να συζητήσουν μαζί τους για το ποια θα ήταν η κατάλληλη συμπεριφορά που θα έπρεπε να είχαν αναλάβει σε ένα τέτοιο περιστατικό και για το ποιες ευθύνες έχουν όταν παρατηρούν να συμβαίνει ένα τέτοιο περιστατικό
- Πρέπει να συζητήσουν με τα παιδιά που ήταν παρόντα στο περιστατικό τους τρόπους με τους οποίους θα μπορούσαν να αντιδράσουν, για να αποφευχθεί το

συμβάν και πώς μπορούν να εξασφαλίσουν ένα ασφαλές περιβάλλον για τους εαυτούς τους και για όλους τους μαθητές

- Πρέπει οι εκπαιδευτικοί να ακολουθούν κάποια μοντέλα συνομηλίκων που αποτελούν στρατηγικές αντιμετώπισης των περιστατικών εκφοβισμού από μαθητές προς μαθητές μέσα στο πλαίσιο του σχολείου.

Τέτοια **μοντέλα συνομηλίκων** είναι:

- Η προσέγγιση που δεν εστιάζει στο φταίξιμο
- Οι προσεγγίσεις υποστήριξης μεταξύ των συνομηλίκων
- Το μοντέλο του «συνομήλικου πρότυπο»
- Το μοντέλο της «Διαμεσολάβησης»

Γενικά, το Δίκτυο κατά της Βίας στο Σχολείο επισημαίνει ότι χρειάζεται ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα παρέμβασης με τη συμμετοχή του συνόλου της σχολικής κοινότητας, αλλά και των ευρύτερων κοινωνικών φορέων, προκειμένου να υπάρξει μία αποτελεσματική πρόληψη και αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού.

Η Καραβόλτσου Α. (2013) αναφέρεται στα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών, προκειμένου να προβούν στην πρόληψη και αντιμετώπιση των φαινομένων ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού

Οι **εκπαιδευτικοί** οφείλουν:

- ✓ Να οργανώνουν βιωματικά εργαστήρια, με σκοπό την πρόληψη του εκφοβισμού, όπως είναι το παιχνίδι ρόλων, οι συζητήσεις, η προβολή video και ο σχεδιασμός αφίσας και λογότυπου
- ✓ Να εφαρμόζουν σε σταθερή βάση προγράμματα προαγωγής της ψυχικής υγείας, όπως είναι η διαχείριση συναισθημάτων, συγκρούσεων και φιλίας
- ✓ Να αξιοποιούν τα μαθητικά συμβούλια, με σκοπό την ενδυνάμωση της μαθητικής φωνής μέσα από τακτικές συνελεύσεις στις οποίες θα αναλύονται τα προβλήματα των μαθητών και θα προτείνονται λύσεις
- ✓ Να δημιουργούν και να συναποφασίζουν με τους μαθητές τους κανόνες συμπεριφοράς που θα διέπουν τη σχολική τάξη
- ✓ Να δεσμεύονται για τη διερεύνηση του προβλήματος και τη διαλεύκανση κάθε αναφοράς για εκφοβισμό
- ✓ Να προχωρούν προς εγκαθίδρυση ενός συστήματος ανοιχτής και εμπιστευτικής επικοινωνίας με τους μαθητές
- ✓ Να προχωρούν προς τη δημιουργία μιας διαδικασίας αναφοράς των περιστατικών από τους μαθητές, όπως είναι η ειδική φόρμα και το κουτί προβλημάτων της τάξης

Ο Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη για τα Δικαιώματα του παιδιού Γιώργος Μόσχος επεσήμανε ότι η συγκρότηση επιτροπής από το Υπουργείο Δικαιοσύνης με τη συμμετοχή και άλλων εκπροσώπων από συναρμόδια υπουργεία, με στόχο την εκπόνηση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα δικαιώματα του

Παιδιού είναι απαραίτητο να συνδυαστεί με μία κατάλληλη νομοθετική ρύθμιση, στην οποία θα ορίζεται ο εθνικός φορέας που θα είναι αρμόδιος και θα φέρει την ευθύνη εκπόνησης και παρακολούθησης της εφαρμογής του σχεδίου και των διαδικασιών λειτουργίας του, έτσι ώστε να διασφαλισθεί η συνέχεια και η διάρκεια του. Επίσης, τόνισε ότι καθίσταται απαραίτητη η ανάπτυξη ενός ανεξάρτητου μηχανισμού για την παρακολούθηση του Σχεδίου Δράσης με τη συμμετοχή των ανεξάρτητων αρχών, των μη κυβερνητικών οργανώσεων, των επιστημονικών φορέων και των ίδιων των παιδιών.

Ο Συνήγορος του Πολίτη και η Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου προτείνουν κάποιες καλές πρακτικές για την πρόληψη και αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού:

- ✓ Διαμόρφωση καλού σχολικού κλίματος με επικοινωνία, διάλογο και εμπιστοσύνη ανάμεσα στους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς
- ✓ Ύπαρξη ξεκάθαρων κανόνων και σχολικών κανονισμών για τη λειτουργία της σχολικής κοινότητας
- ✓ Αξιοποίηση του θεσμού των μαθητικών συμβουλίων για την ενίσχυση και τήρηση των σχολικών κανόνων και την ανάδειξη των απόψεων των μαθητών
- ✓ Σαφές και αδιάβλητο σύστημα παρακολούθησης της εφαρμογής των σχολικών κανόνων και της προστασίας των μαθητών
- ✓ Ενημέρωση των μαθητών σχετικά με τα δικαιώματά τους και τα δικαιώματα όλων των μελών της σχολικής κοινότητας
- ✓ Διεξαγωγή προγραμμάτων και βιωματικών εργαστηρίων για βελτίωση των κοινωνικών δεξιοτήτων και των σχέσεων συνύπαρξης και συνεργασίας των μαθητών
- ✓ Καθιέρωση διαδικασιών ακρόασης όταν εκδηλώνονται περιστατικά βίας και ανάθεση ρόλων συμβούλων και μεσολαβητών σε εκπαιδευτικούς με ειδικές γνώσεις και δεξιότητες
- ✓ Εναλλακτικές κυρώσεις στους μαθητές-θύτες και όχι ποινές που δεν είναι αποτελεσματικές
- ✓ Ενίσχυση του ρόλου των μαθητών στις διαδικασίες επίλυσης συγκρούσεων μέσα από ομάδες φιλίας ή διαμεσολάβησης
- ✓ Ανάπτυξη υποστηρικτικών μηχανισμών από ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς και επαγγελματίες ψυχικής υγείας για την υποστήριξη των παιδιών-θυμάτων και της οικογένειάς τους

- ✓ Προώθηση ομαδικών δραστηριοτήτων για τους μαθητές με σκοπό την ανάπτυξη στενότερων δεσμών και συνεργασίας
- ✓ Ενημέρωση και επικοινωνία με τους γονείς για θέματα που αφορούν στη σχολική κοινότητα
- ✓ Σχολικό συμβούλιο με τη συμμετοχή όλης της σχολικής κοινότητας για συζήτηση και εκδηλώσεις ενημέρωσης που προάγουν τις ειρηνικές σχέσεις
- ✓ Έμφαση στη διαπολιτισμική εκπαίδευση μέσα από δραστηριότητες που προάγουν τη βιωματική μάθηση της συνύπαρξης και της καταπολέμησης των διακρίσεων.

Δραστηριότητα 6 / Κεφάλαιο 4 (συνεργατική)

Προαιρετικά, μέσω του αντίστοιχου θέματος στην ομάδα συζητήσεων (forum)

Μελετήστε τα τρία σενάρια που ακολουθούν και εξετάστε ποια μορφή συμπεριφοράς υιοθετούν οι εκπαιδευτικοί. Στη συνέχεια, προαιρετικά, καταγράψτε τα σχόλιά σας σε σχετικό θέμα στο forum και συγκρίνετε τις απόψεις σας. Αναφέρετε ποια μορφή συμπεριφοράς θα υιοθετούσατε εσείς και να την αιτιολογήσετε με βάση τις εμπειρίες σας και τις παιδαγωγικές αρχές που πρέπει να διέπουν την συμπεριφορά των εκπαιδευτικών.

Σενάριο 1^ο

Ένας μαθητής καταφτάνει αργοπορημένος στην τάξη, για πολλοστή φορά, την πρώτη ώρα των μαθημάτων.

Ο εκπαιδευτικός απευθύνεται σε αυτόν με τις εξής φράσεις:

- ❖ «Αν αργήσεις ξανά, θα πάρεις μονόωρη και βαρέθηκα τις δικαιολογίες σου, δεν θέλω να ακούσω τίποτα»
- ❖ «Α, τελικά βρήκες το δρόμο, Ν.; Λοιπόν, κάθισε να συνεχίσουμε»
- ❖ «Καλημέρα Ν. Άργησες για μια ακόμη φορά. Θα συζητήσουμε γι' αυτό στο διάλειμμα»

Σενάριο 2^ο

Ένας μαθητής αναφέρει στον εκπαιδευτικό, έχοντας δάκρυα στα μάτια, ότι ο συμμαθητής του Γ. τον αποκάλεσε «ηλίθιο» στο διάλειμμα και οι άλλοι συμμαθητές που ήταν παρόντες χειροκρότησαν αυτόν τον χλευασμό.

Ο εκπαιδευτικός απευθύνεται στο μαθητή που παραπονιέται:

- ❖ «Έλα μωρέ, μην κλαις ολόκληρος άντρας!»
- ❖ «Θέλω να μου εξηγήσεις κατ' ιδίαν τί συνέβη και σε αποκάλεσε έτσι. Επίσης, θέλω να μου αναφέρεις ποιοι χειροκρότησαν αυτήν την κίνηση»
- ❖ «Ε, όλο και κάτι θα του έκανες κι εσύ...»

Σενάριο 3^ο

Μία μαθήτρια, η Α., αναφέρει στον εκπαιδευτικό εκνευρισμένη και με δάκρυα στα μάτια ότι ένας συμμαθητής, ο Π. πήρε το κινητό της τηλέφωνο κατά τη διάρκεια του διαλείμματος και έδειξε τις φωτογραφίες της στους φίλους του.

Ο εκπαιδευτικός απευθύνεται σε εκείνη και στον Π.:

- ❖ «Πόσες φορές σας έχω πει ότι απαγορεύονται τα κινητά τηλέφωνα στο σχολείο; Θα σας γράψω στο ποινολόγιο!»
- ❖ «Ε, και για κάτι φωτογραφίες στο κινητό κάνεις έτσι;»
- ❖ «Α. και Π., θέλω να σας δω τώρα κατ' ιδίαν στο γραφείο μου και να συζητήσουμε το συμβάν»

Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να διαθέτουν συμπεριφορά κατάλληλη για τη διαχείριση της τάξης, έτσι ώστε να ενθαρρύνουν τη θετική συμπεριφορά των μαθητών και να αποθαρρύνουν την εκφοβιστική συμπεριφορά τους. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να αποφεύγουν τον αυταρχικό τρόπο συμπεριφοράς, όπου ο έλεγχος της τάξης επιβάλλεται με εντολές και απειλές χωρίς να υπάρχει σεβασμός προς την προσωπικότητα των μαθητών. Επίσης, πρέπει να αποφεύγουν τον επιτρεπτικό τρόπο συμπεριφοράς που δεν θέτει ακριβή όρια συμπεριφοράς στους μαθητές. Αυτή η συμπεριφορά οδηγεί στην υιοθέτηση μιας «φιλελεύθερης» στάσης όπου οι κανόνες είναι ασαφείς και ελαστικοί. Το αποτέλεσμα είναι ο εκφοβισμός να αντιμετωπίζεται ως «αστείο» και να επιτρέπει την εξάπλωσή του. Οι εκπαιδευτικοί δεν πρέπει να υιοθετούν συμπεριφορές, επιδιώκοντας να είναι αρεστοί στους μαθητές, γιατί αυτή η υποκριτική και χειριστική στάση τους δεν κρατά ισορροπίες μεταξύ των μαθητών. Επίσης, πρέπει να αποφεύγεται και η αδιάφορη μορφή συμπεριφοράς, γιατί με αυτήν οι εκπαιδευτικοί συχνά καταφεύγουν στον κυνισμό. Αδιαφορούν για τον εκφοβισμό θεωρώντας τον πρόβλημα που πρέπει να επιλυθεί μεταξύ των μαθητών. Αυτή η συμπεριφορά τους επιτείνει το κλίμα ανασφάλειας στο σχολείο και μειώνει την πιθανότητα αναφοράς των περιστατικών βίας από τους μαθητές.

Οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να υιοθετούν την υποστηρικτική συμπεριφορά, η οποία επιδιώκει τον έλεγχο της τάξης μέσα από σαφή όρια και ειλικρινές ενδιαφέρον για τους μαθητές. Η συμπεριφορά αυτή οδηγεί στη δημιουργία θετικού κλίματος μέσα στην τάξη και οι εκπαιδευτικοί που την ασπάζονται έχουν την ικανότητα να συνδεθούν προσωπικά με τους μαθητές και να αντιμετωπίσουν την τάξη ως ομάδα. Συζητούν για τα προβλήματα της τάξης και του σχολείου και ανακινούν ανάλογες συζητήσεις στο Συμβούλιο των Διδασκόντων. Επιδιώκουν την ενημέρωσή τους για το διδακτικό τους αντικείμενο και για νέες μεθόδους διδασκαλίας που προάγουν την ομαδικότητα και τη συνεργατικότητα μεταξύ των μαθητών. Αντιλαμβάνονται ότι το υγιές κοινωνικό κλίμα της τάξης υποστηρίζει τη μαθησιακή διαδικασία και ενδιαφέρονται για τα θέματα της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού, προχωρούν προς υποστήριξη των παιδιών που εκφοβίζονται, θέτουν σαφή όρια στα παιδιά-θύτες και κινούν τις διαδικασίες προς αντιμετώπιση των περιστατικών βίας στο σχολείο (Καραβόλτσου Α., 2013).

Οι εκπαιδευτικοί που υιοθετούν αυτήν τη συμπεριφορά συντελούν στην άμβλυνση του φαινομένου της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού.

Η διαχείριση της τάξης καθίσταται σημαντική για τις ακαδημαϊκές επιδόσεις των μαθητών και για την βελτίωση της επικοινωνίας μεταξύ των εκπαιδευτικών και των μαθητών. Η υιοθέτηση της υποστηρικτικής συμπεριφοράς από μέρους των εκπαιδευτικών συντελεί όχι μόνο στη μείωση της βίας αλλά και στη συνολικότερη βελτίωση της ποιότητας της σχολικής ζωής για όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας.

Το Χαμόγελο του Παιδιού (<http://www.hamogelo.gr/>) αποτελεί ελληνική Μη Κυβερνητική Οργάνωση (ΜΚΟ) για τα παιδιά και την οικογένεια και ενεργεί στο πεδίο της προστασίας των παιδιών και των δικαιωμάτων τους. Συμμετείχε στην πρωτοβουλία «**One day in Europe, every day for children**» (www.antibullying.eu/node/34) και επισήμανε ότι η

πραγματικότητα στις κοινωνίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δείχνει ότι σήμερα ολοένα περισσότερα παιδιά βιώνουν εκφοβισμό στην καθημερινότητα τους, στις σχολικές αυλές, στις τάξεις, στο διαδίκτυο, στις παιδικές χαρές, στη γειτονιά. Τόνισε ότι η ευαισθητοποίηση για τις καταστροφικές συνέπειες του εκφοβισμού για τα παιδιά και τους νέους ανθρώπους καθίσταται αναγκαία σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Το Χαμόγελο του Παιδιού συνεργάζεται με το Συνήγορο του Πολίτη και συμμετέχει ενεργά στην εκστρατεία προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού. Συμμετείχε στο 1^ο

Επιστημονικό Συνέδριο του EAN (European Anti-bullying Network) Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Σχολικού Εκφοβισμού (www.hamogelo.gr/4-1/1914/1o-Episthimoniko-Synedrio-toy-EAN) με

γενικό τίτλο «Το φαινόμενο του εκφοβισμού στο σχολικό και διαδικτυακό περιβάλλον. Με το βλέμμα στην Ευρώπη» που διεξήχθη στις 11 και 12 Ιουνίου του 2014 υπό την αιγίδα της Ελληνικής Προεδρίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σύνοψη

Η σχολική βία και ο εκφοβισμός είναι πολυδιάστατα κοινωνικά φαινόμενα που παραβιάζουν τα δικαιώματα του παιδιού. Οι Διεθνείς Συμβάσεις και το ευρωπαϊκό και εθνικό θεσμικό πλαίσιο ορίζουν τα δικαιώματα του παιδιού σύμφωνα με την Παγκόσμια Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού του ΟΗΕ και ορίζουν ότι καθένας έχει το δικαίωμα να απολαμβάνει τα δικαιώματα και τις ελευθερίες χωρίς καμία διάκριση.

Η Διεθνή Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού αναφέρεται στην προστασία τους από κάθε μορφής κακοποίηση, εκμετάλλευση, διάκριση, ρατσισμό. Η σωματική, ψυχική και πνευματική ανάπτυξη του παιδιού καθίσταται πρωταρχικός σκοπός. Επίσης, αναφέρεται στο δικαίωμα σε εκπαίδευση, υγεία, πρόνοια, ψυχαγωγία και στη συμμετοχή στην έκφραση γνώμης, την πληροφόρηση και τον ελεύθερο χρόνο. Επισημαίνει ότι πρέπει πάντοτε οι αποφάσεις να λαμβάνονται προς το απόλυτο συμφέρον του παιδιού. Βασικός στόχος είναι η λήψη μέτρων για την ελεύθερη έκφραση της προσωπικότητάς τους και το δικαίωμα συμμετοχής τους στη διαμόρφωση της κοινωνικής τους πραγματικότητας.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει στρατηγική για την προστασία του παιδιού και αναγνωρίζει τα δικαιώματά του στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναφέρεται στο δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης, της ασφάλειας, της ακεραιότητας, της απαγόρευσης των βασανιστηρίων.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης δημιούργησε το 2006 τον «Πρακτικό Οδηγό για τη Δημοκρατική Διακυβέρνηση των Σχολείων» με οδηγίες και πρακτικές για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και την υιοθέτηση στρατηγικών που προάγουν την επικοινωνία, τον διάλογο, τη συνεργασία και την επίλυση συγκρούσεων. Επίσης, με το πρόγραμμα «Building a Europe for and with children» προτείνει μια εκπαίδευση παιδαγωγική και επικεντρωμένη στο παιδί με σκοπό την εξασφάλιση ενός μη βίαιου περιβάλλοντος.

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοσχολικής βίας. Μέσα από το «καθηκοντολόγιο» των εκπαιδευτικών που ορίζει τις υποχρεώσεις τους διαφαίνεται η υποχρέωσή τους να προστατεύουν τα παιδιά και γίνεται έμμεση αναφορά στις υποχρεώσεις των σχολικών συμβούλων και του συλλόγου των διδασκόντων. Ο Διευθυντής του σχολείου καθίσταται ο πλέον αρμόδιος για την υγεία και την ασφάλεια των μαθητών μαζί με τους εκπαιδευτικούς της σχολικής μονάδας.

Το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων υλοποιεί την Ανάπτυξη και λειτουργία Δικτύου Πρόληψης και Αντιμετώπισης των φαινομένων Σχολικής Βίας και εκφοβισμού ΑΠ1, ΑΠ2 και ΑΠ3 μέσω του Ε.Π. «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» για τα σχολικά έτη 2013-2014 και 2014-2015 με σκοπό την ανάπτυξη και λειτουργία δικτύου ενημέρωσης, επιμόρφωσης, πρόληψης και αντιμετώπισης των φαινομένων της

σχολικής βίας και του εκφοβισμού με δράσεις ενημέρωσης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και των γονέων.

Καλές πρακτικές για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου του εκφοβισμού εστιάζουν στη συζήτηση για τα δικαιώματα των παιδιών, στην ανάπτυξη της φιλίας και της αλληλεγγύης, στην ευαισθητοποίηση, στην εποπτεία του σχολικού χώρου και στην ενεργητική εμπλοκή των εκπαιδευτικών και στη διάδραση με τους γονείς και τη σχολική και τοπική κοινότητα. Η δυναμική της ομάδας, των κοινωνικών δεξιοτήτων, της ομαδικής εργασίας των μαθητών, της ενεργητικής συμμετοχής στην εκπαιδευτική διαδικασία, των μεθόδων αυτοπροστασίας των μαθητών και της δημοκρατικής διακυβέρνησης του σχολείου είναι σημαντικές πρωτοβουλίες. Οι εκπαιδευτικοί πρέπει να προωθούν τη συνεργατικότητα μέσω της ομαδοσυνεργατικής μάθησης, να συνομιλούν και να προάγουν την επικοινωνία μεταξύ των μαθητών, να διαχειρίζονται κατάλληλα την τάξη και να έχουν υποστηρικτική συμπεριφορά απέναντι στους μαθητές. Η διαχείριση της τάξης βελτιώνει τις ακαδημαϊκές επιδόσεις των μαθητών και την επικοινωνία μεταξύ τους και βελτιώνει την ποιότητα ζωής της σχολικής κοινότητας.

Βιβλιογραφική τεκμηρίωση

Ελληνόγλωσση

- Αρτινοπούλου, Β. (2001). *Βία στο σχολείο. Έρευνες και πολιτικές στην Ευρώπη*. Αθήνα: εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Γραίκος, Ν., Μαρκάδας, Σ. & Τάρη, Ε. (2013). *Αρμοδιότητες Σχολικών Συμβούλων, Διευθυντών Σχολικών μονάδων και Συλλόγων Διδασκόντων για ζητήματα σχολικής βίας: γενικό νομοθετικό και τυπικό πλαίσιο, εναλλακτικές προτάσεις αντιμετώπισης της σχολικής βίας με τη συνεργασία των εμπλεκόμενων φορέων*. Θεσσαλονίκη: Φύλατος.
- Εθνική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου - Επιτροπή Μελέτης Ομάδων Ενδοσχολικής Βίας (ΕΕΜΟΕΒ), *Ομαδική βία και επιθετικότητα στα σχολεία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
http://www.antibullyingnetwork.gr/App_Upload/pages/OmadikiVia.PDF
- Εταιρεία Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου (2008). *Μίλα, μη φοβάσαι*. Αθήνα: Ε.Ψ.Υ.Π.Ε.
- Καραβόλτσου, Α. (2013). *Συνοπτικό εγχειρίδιο αντιμετώπισης σχολικού εκφοβισμού εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης*. Διπλωματική εργασία του Μεταπτυχιακού Προγράμματος στην Προαγωγή και Αγωγή Υγείας, της Ιατρικής Σχολής, του Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.
http://blogs.sch.gr/kyriakou/files/2013/02/sxolikos_ekfovismos.pdf

Ξενόγλωσση

- Espelage, D. & Swearer, S.M. (2003). Research on school bullying and victimization: what we learned and where do we go from here? *School Psychology Review*, 32(3), 365-383
- Georgiou, St. & Stavrinides, P. (2008). Bullies, victims, and bully- victims: psychosocial profiles and attributions styles. *School Psychology International*, 29 (5), 574–589.
- Pateraki, L. & Houndoumadi, A. (2001). Bullying among primary schoolteachers in Athens, Greece. *Educational Psychology*, 21 (2), 167–175.
- Smith, P. K., Talamelli, L., Cowie, H., Naylor, P. & Chauhan, P. (2004). Profiles of Non- Victims, Continuing Victims and New Victims of School Bullying. *British Journal of Educational Psychology*, 74, 565–581.
- Stavrinides, P., Paradeisiotou, A., Tziogouros, C. & Lazarou, C. (2010). Prevalence of Bullying among Cyprus Elementary and High School Students. *International Journal of Violence and School*, 11, 114–128

Διαδικτυογραφία

(Ανάκτηση 15 Δεκεμβρίου 2014)

- Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα δικαιώματα του παιδιού, http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european_union/r12555_el.htm
- Ανάπτυξη και λειτουργία Δικτύου Πρόληψης και Αντιμετώπισης των φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού ΑΠ1, ΑΠ2 και ΑΠ3, <http://eye.minedu.gov.gr/index.php/29-uncategorised/dhmosiothta-ergwn/160-sxolikh-via-ekfovismos>
- Αναπτυξιακοί Στόχοι της Χιλιετίας, http://europa.eu/legislation_summaries/development/general_development_framework/dv0014_el.htm
- Ανθρώπινα Δικαιώματα, www.el.wikiredia.org/wiki/Ανθρώπινα_δικαιώματα
- DAPHNE III PROGRAMME D. G. JUSTICE του Ευρωπαϊκού Διακρατικού Προγράμματος ΔΑΦΝΗ, www.e-abc.eu/gr/, www.hamogelo.gr/146.1/Projects, http://ec.europa.eu/justice_home/daphnetoolkit/files/others/booklets/08_daphne_booklet_8_el.pdf
- Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του παιδιού του ΟΗΕ, www.0-18.gr/gia-megaloyw/dsdp
- Δίκτυο κατά της βίας στο σχολείο, www.antibullyingnetwork.gr
- Εγκύκλιος του Υ.ΠΑΙ.Θ. για την Ανάπτυξη και λειτουργία Δικτύου Πρόληψης και Αντιμετώπισης των φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού ΑΠ1, ΑΠ2 και ΑΠ3, <http://edu.klimaka.gr/scholikes-drasthriothtes/programmata-drasthriothtes/2390-egkyklios-ylopoihs-diktyo-sxolikh-bia.html>
- Εγκύκλιος Παρατηρήσεων για την αντιμετώπιση της βίας και της επιθετικότητας των μαθητών, http://www.minedu.gov.gr/publications/docs2011/egkyklios_prolhps_antimetwpish_biasepithetikohtmathhtwn_110214.pdf
- Εθνική Έκθεση για την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ) του ΟΗΕ, <http://www.0-18.gr/downloads/metafrasi-ethnikis-ekthesis-dsdp-ypourgeio-eksoterikon/view>
- Εθνικό Σχέδιο Δράσης, www.0-18.gr/downloads/Proxedio-Ethnikou_Sxediou_Drasis_omilia_Moschou-20.11.2014.pdf
- Ειδική Επιτροπή για τα δικαιώματα του Παιδιού, www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRC/Pages/CRCIndex.aspx
- Έκθεση της Ελλάδας το 2009 προς την Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, www.synigoros.gr/resources/parallel-report-un.pdg, www.synigoros.gr/?i=stp.el.3094_2003
- Εναλλακτική Έκθεση για τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Παιδιού, <http://www.0-18.gr/gia-megaloyw/mko>
- 1^ο Επιστημονικό Συνέδριο του EAN (European Anti-bullying Network) Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Σχολικού Εκφοβισμού, www.hamogelo.gr/4-1/1914/1o-Epistimoniko-Synedrio-toy-EAN
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή - An EU Agenda for the Rights of the Child, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0060:FIN:en:PDF>

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή - EU acquis and policy documents on the rights of the child, Last updated: January 2015, http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/acquis_rights_of_child.pdf
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή – Νομοθεσία για τα ανθρώπινα δικαιώματα, http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/index_el.htm
- Europe’s Anti-bullying Campaign – ο ρόλος του εκπαιδευτικού, <http://www.e-abc.eu/gr/sholikos-ekfovismos/oi-ekpaideutikoi/>
- Ευρωπαϊκό Ερευνητικό Διακρατικό Πρόγραμμα ΔΑΦΝΗ - Πρόγραμμα Αξιολόγησης Αναγκών και Ευαισθητοποίησης για την σχολική βία και τον Εκφοβισμό, https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0CDAQFjAD&url=http%3A%2F%2Fdidie.kor.sch.gr%2Fjoomla%2Findex.php%2Fel%2Fservices%2F2012-12-15-07-11-39%2Fitem%2Fdownload%2F259_8e5015de0b9b3b574ea8ad29e4d53688&ei=aq-NVP2TKIbmUoC4gdgG&usg=AFQjCNGz3zPKrbnasP8fERW0q8h2FCnXLQ
- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, <http://www.neagenia.gr/appdata/simeurdi.pdf>
- Καταληκτικές παρατηρήσεις της Επιτροπής για τα δικαιώματα του Παιδιού στην Ελλάδα, <http://www.0-18.gr/gia-megaloy/efarmogi-symbasis-gia-ta-dikaiomata-toy-paidioy>
- Κύκλος Δικαιωμάτων Παιδιού, www.synigoros.gr/?i=stp.el.3094_2003
- Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ), <https://ngonetcrc.wordpress.com/>
- Μίλα, μη φοβάσαι, www.mifovasai.weebly.com/epsilonuetamuepsilonrhoomegasigmaeta.html
- Νόμος 3094/2003 - Αρμοδιότητες Συνηγόρου του Πολίτη για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού, www.synigoros.gr/?i=stp.el.3094_2003
- One day in Europe, every day for children, www.antibullying.eu/node/34
- Πρακτικός Οδηγός για την Δημοκρατική Διακυβέρνηση των Σχολείων -Democratic Governance of Schools, <https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCEQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.0-18.gr%2Fdownloads%2Fkeimeno-paratiriseon-gia-scholikoys-kanonismoys-pros-ypourgeio-paideias&ei=QJ6NVOOHII7eapGmgbAD&usg=AFQjCNG2ELU--n45G640cgeSW98z1LWjXg>
- Συμβούλιο της Ευρώπης - ‘Building a Europe for and with children’, www.coe.int/t/dg3/children/StrategySept2012_en.pdf
- Συνήγορος του Πολίτη - Προστασία Δικαιωμάτων Παιδιού, www.synigoros.gr/?i=stp.el.3094_2003, www.synigoros.gr/?i=stp.el.273_1999, www.synigoros.gr/?i=stp.el.3094_2003, www.0-18.gr/gia-megaloy/ti-einai-o-synigoros#ombudsman, www.0-18.gr/gia-megaloy/anafora-progogi-dikaiomaton-toy-paidioy, www.0-18.gr/gia-megaloy/poioi-es-eimaste
- Συνήγορος του Πολίτη – Επιτροπή Μελέτης Ομάδων Ενδοσχολικής Βίας της ΕΕΔΑΑ
Συμπερασματικές σκέψεις και προτάσεις, http://www.0-18.gr/downloads/Synopsi%20Protaseon%20G.%20Moschos%20gia%20EEM_OEB_Mais%202010.pdf

Συνήγορος του Πολίτη – Εγκύκλιος Πρόληψης και αντιμετώπισης της βίας και επιθετικότητας των μαθητών,

http://www.minedu.gov.gr/publications/docs2011/egkyklios_prolhpshtimetwpish_biasepithetikothmathhtwn_110214.pdf

Το Χαμόγελο του Παιδιού, www.antibullying.eu/el/partner/61/hamogelo-toy-paidioy

Υπουργείο Παιδείας της Κύπρου- Επιτροπή Ειδικών, www.paideia.org.cy

UNICEF – Συνέδριο για τα Δικαιώματα του παιδιού, www.unicef.gr/convention

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_el.pdf